"ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ,
ఓం నమస్తే రుద్రమన్యవ
ఉతో త ఇషవే నమః . . ."

వెంకట్రామయ్యగారు పూజా గృహంలో చేస్తున్న నమకం చమకం పారాయణ శేషుకు శ్రావ్యంగా వినిపిస్తూంది. మండువా చావడిలో వాలుకుర్చీలో కూర్చుని తూర్పు వైపున ఉన్న గుమ్మంలో నుంచి అవతల ఖాళీ స్థలంలో గోడకు ఇవతలగా ఉన్న మేడిచెట్టును చూస్తూ ఉన్నాడు శేషు. మేడి మొక్కను తూర్పు వైపు స్థలంలో పాతడం మంచిదంటూ తన తండ్రికి ఎవరు చెప్పారో తెలియదు కాని, సుమారుగా పదిహేను సంవత్సరాలకు పూర్వం ఆ మొక్కను తెచ్చి పాతారు. తనకూ, తమ్ముడు శ్రీనుకూ 'ఉదయం లేవగానే మేడి మొక్కను చూసి దండం పెట్టండిరా, భాగ్యప్రదం' అంటూ చెప్పి చేయించే వారు కూడా. అది తరవాత తరవాత అలవాటయి పోయింది.

ఆ మొక్క రోజు రోజుకూ పెరుగుతూ చూస్తూండగానే ఎంత పెద్దదయిపోయింది!

స్వరబద్ధంగా, ధారావాహికంగా, వినసొంపుగా ఉంది నాన్న కంఠస్వరం. ఈ ఉచ్చారణకు తెలుగు వారిదే పై చేయి అని అందరూ ఆమోదించినదే. అందులోనూ తన కనిపిస్తుంది — నాన్నగారికి నాన్నగారే సాటి అని.

లక్ష్మి వచ్చి శేషుకు కాఫీ గ్లాసు అందిస్తూ, "తీసుకో, బావా!" అంది.

శేషు ఒక్క క్షణం లక్ష్మి మొహం కేసి చూస్తూ ఉండిపోయాడు.

"తలంటి నీళ్ళు పోసుకున్నావా ఏం?" అంటూ కాఫీ గ్లాసు అందుకున్నాడు.

అవునన్నట్లుగా తల ఊపి, వదులుగా వేసుకున్న జడను ముందుకు లాక్కుంటూ గచ్చు నేల మీద చతికిల బడింది, కాళ్ళు మండువాలోకి ఉంచుతూ.

"చిన్న ఇంకా లేవలేదు" అన్నాడు.

"రాత్రి రాముల వారి గుళ్ళో భజనట. ఏ అపరాత్రి వేళ వచ్చి పడుకున్నాడో తెలియదు."

"నాకు తెలుసు— గడియారం రెండు కొట్టాకే!" ఖాళీ గ్లాసు కింద ఉంచి, "ఇప్పుడు చేసే రాచకార్య మేముందిలే. పడుకోనీ. అసలే రాత్రి నిద్రలేదుకూడా" అన్నాడు.

"మొదటినుంచీ చిన్న బావ ఏం చేసే దానికి చిన్నవాడంటూ అత్తయ్య జాలి చూపడం, నువ్వు వత్తాసు పలకడం తోనే అలా తయారవుతున్నాడు అని

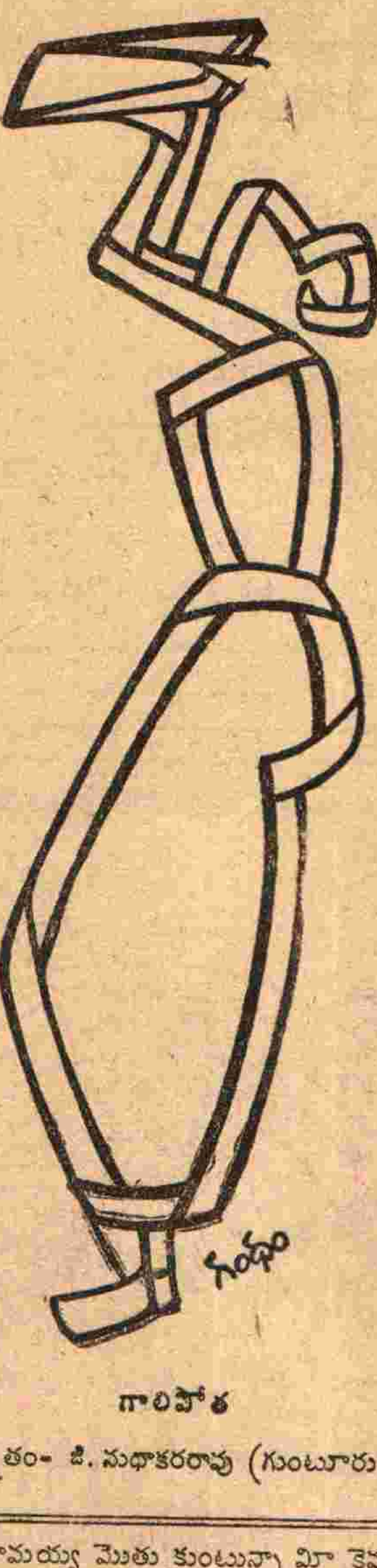

గాలిపోత

చిత్రం- జి. సుధాకరరావు (గుంటూరు)

మామయ్య మొత్తుకుంటున్నా మీ కెవ్వరికీ ఎక్కడం లేదు" అంటూ లేచి ఖాళీ గ్లాసు అందుకుంది.

"ఆగు. నాన్న మాట సరే, నువ్వూ అలాగే అనుకుంటున్నావా?"

"నాకు గుర్తు తెలిసిన నాటి నుంచి ఈ నాటి దాకా చూస్తున్నదే. కనిపించే దాన్ని కాదని ఎలా అనుకోమంటావు?" అనేసి వెళ్ళిపోయింది.

లక్ష్మి మాటల్లో ఆరిందా లక్షణం వ్యక్తమయింది.

లక్ష్మి ఇంకొకరికి సలహా లిచ్చే వయసుకు ఎదిగిపోయింది. అత్తయ్య చనిపోగా మామయ్య మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకుంటే, నాన్న ఆరేళ్ళ పిల్లప్పుడు దాన్ని తమ ఇంటికి తీసుకువచ్చారు.

"నీకు పెద్ద బావంటే ఇష్టమా, చిన్న బావంటేనా?" అందరూ భోజనాలు చేస్తున్నప్పుడు వడ్డన చేస్తూ అమ్మ ఒకసారి అడగగా—"చిన్న బావ నల్లబావ, బాబూ! పెద్ద బావ ఇంచక్కగా తెల్లగా బాగుంటాడు" అంది లక్ష్మి నదురూ బెదురూ లేకుండా.

"నువ్వు బాగున్నావులే మహా! కోతిలా మొహం నువ్వూను!" అన్నాడు వెక్కిరిస్తూ శ్రీను.

"నాది కోతి మొహం ఏం కాదు. నీదే కొండ ముచ్చు మొహం. ఏం, బావా, నేను బాగా లేనూ?" అంటూ తనను అడిగింది.

తను తల వంచుకునే—"బాగుంటావు" అనేసరికి తింటూ తింటూ ఉన్న అన్నం విస్తట్లోనే వదిలేసి కోపంగా లేచి వెళ్ళిపోయాడు శ్రీను.

అది చూసి నాన్న అమ్మను ఉద్దేశించి, "అసలు నీకు బుద్ధి లేదే! భోజనాల దగ్గర ఇటువంటి ప్రసక్తి లెందుకూ?" అన్నారు.

"బాగుంది. నే నేం చేశానూ?" అంది అమ్మ.

"ఏం చెయ్యలేదూ? వెళ్ళి ఆ బాధేదో నువ్వే పడు. వాడిని ఎలా బుజ్జగించి తీసుకు వస్తావో!" అన్నారు.

అమ్మ మొహం చిన్నబోయింది. "వాడు ఇంక ఈ పూటకి రాడు. మీరు కానివ్వండి" అంది.

ఆ రోజు మధ్యాహ్నమే తను లక్ష్మితో అన్నాడు—"నువ్వు శ్రీనును బాధ పెట్టావు" అని.

"ఉన్న మాటే చెప్పాను."

"ఏం ఉన్న మాట? నల్లగా ఉన్న వాళ్ళంతా బాగుండరా? నువ్వూ తెల్లటి తెలుపేం కాదు, చామనచాయ అంటుంది అమ్మ. అయితే, నువ్వూ బాగు లేనట్లేనా?"

"బాగుంటానని ఎందుకన్నావు మరి? నువ్వు నాకు నచ్చులే, బాగులేవే అని చెప్పెయ్యొచ్చుగా" అంటూ బుంగమూతి పెట్టి, ఆ వెంటనే ఉడుకుమోతుతనంతో ఏడ్చేసింది.

"ఛ! ఈ ఏడుపేమిటి? నిన్నేదో చేశాననుకుంటూ అమ్మ వస్తుందేమో? నువ్వు బాగుంటావని ఇందాకే చెప్పానుగా? ఏడుపు మానెయ్యమంటోంటే" అని గడ్డం పట్టుకునేసరికి, తన చెయ్యి తీసి వేస్తూ గౌను ఎత్తి కళ్ళు తుడుచుకుంటూ, "మరి ఈ గొడవంతా దేనికి?" అని అడిగింది.

"శ్రీనునుకూడా బాగుంటాడంటే పోయేది. నల్లగా ఉంటాడంటూ వెక్కిరించావు. వాడు మళ్ళీ రాత్రిదాకా అలాగే పొట్ట మాడ్చుకుంటాడు. అదీ నా బాధ."

"ఎలా మరి?"

"నువ్వు వెళ్ళి పిలుచుకు వస్తావా? గదిలో పడుకున్నాడు."

"అమ్మో! కొడతాడేమో?"

"కొట్టడులే. నేను తలుపుకి ఇవతల ఉంటానుగా? పిలు, మన శ్రీనేగా—పాపం! అన్నం తినలేదుగా?"

"సరే. నువ్వు తలుపుకి ఇవతలే నాకు కనిపిస్తూ ఉండాలి, ఏం?"

"అలాగే."

తను చెప్పినట్లుగా గుమ్మానికి ఇవతలే నిలుచుని ఉన్నాడు. బెదురు బెదురుగానే తలుపు తోసి లోపలకు వెళ్ళింది లక్ష్మి.

"బావా! చిన్న బావా!"

"ఏం?"

"ఊరికే అన్నాను, బావా! తప్పయిపోయింది—అన్నానికి రావూ?"

"నేను రాను. ఫో." కస్సుమన్నాడు శ్రీను. అటు మొహం తిప్పి పడుకున్నాడు.

తనకేసి చూసింది. తట్టి లేపమన్నట్టుగా సంజ్ఞ చేశాడు.

ఇంక రాడన్నట్లు తను సంజ్ఞ చేసింది. తను బతిమాలుతూన్నట్లుగా మొహం పెట్టి లేపమంటూ చేతోత్త చూపించాడు.

లక్ష్మి అలాగే శ్రీను నడుం మీద చెయ్యి వేసి, "రా, బావా! అన్నం తిను. నువ్వు రాకపోతే నా మీద ఒట్టే!" అనగానే లక్ష్మి చేతిని విసిరి కొడుతూ లేచి కూర్చుని, "నువ్వు వెడతావా, రెక్క పుచ్చుకుని గిరవా టెయ్యమంటావా?" అన్నా, లక్ష్మి కదలకపోయేసరికి మంచం మీద నుంచి క్రిందకు ఉరికి లక్ష్మిని ఇంచుమించు గది బయటకు నెట్టేసి, తలుపులు భళ్ళున మూసి లోపల గడియ పెట్టుకున్నాడు.

లక్ష్మి కన్నీళ్ళ పర్యంతం అయ్యేసరికి తనే ఓదార్చాడు.

మొదటినుంచీ శ్రీనుది మంకుపట్టే. 'ఊఁ' అన్నా, 'ఆఁ' అన్నా కోపమే! ఇప్పటికీ వాడు అంతే! అమ్మా, తనూ వాణ్ణి పాడు చేస్తున్నారా?

ఇప్పుడే లేచాడు శ్రీను. తూర్పు గుమ్మం దగ్గరికి వచ్చాడు. మేడి చెట్టును చూసి నమస్కరించి వెనుతిరిగి వెళ్ళి పోతూంటే— "ఏరా, చిన్నా! రాత్రి అంత సేపటిదాకా భజనే?" అని అడిగాడు శేషు.

శేషుకేసి చూడకుండానే — "ఆఁ" అనేసి దక్షిణం వైపున్న నూతి దగ్గరకు వెళ్ళిపోయాడు.

శ్రీను మారితే బాగుండును, ప్రయోజకు డయితే బాగుండునని ఒక్క శేషుకనేమిటి—ఇంటిల్లిపాదికీ ఆకాంక్ష. చదువుకోమని గీపెట్టి పోరు పెట్టినా చదువుకున్నాడు కాదు. చదువు అబ్బిందీ కాదు. చెట్టాయి చెమ్మాయిగా వీధుల వెంట తిరగడం, అమ్మను వేధించి నాలుగయిదు రూపాయలు వారాని కొకసా

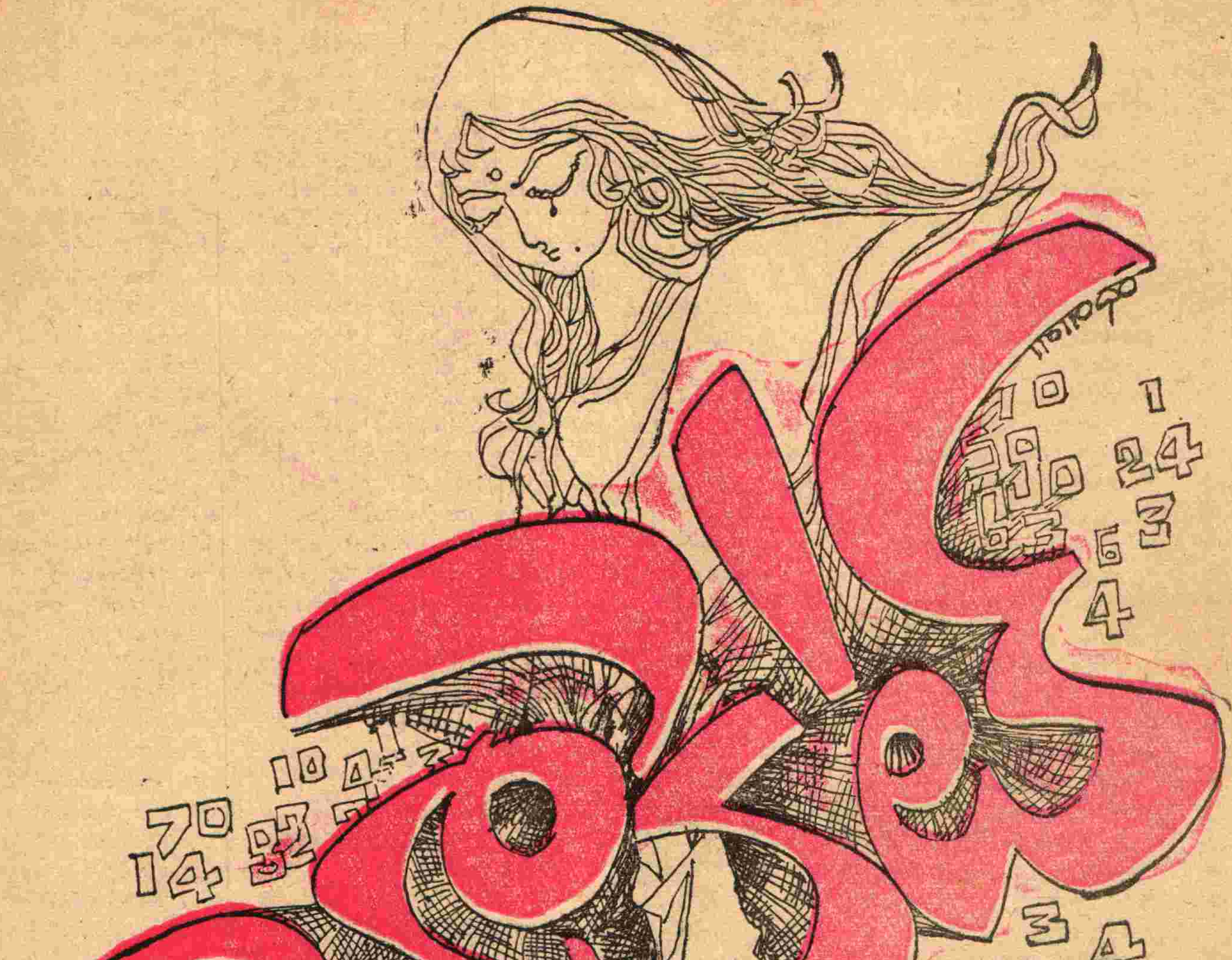

- అయ్యల సోమయాజుల రామకృష్ణ శర్మ

రయినా పడి . . ఏమలాపురమో పొయి సినిమాల చూసి రావడం... టెన్త్ క్లాసు మూడుసార్లు తప్పి చదువుకు స్వస్తిచెప్పి ఆరేళ్ళు దాటి పోయింది.

ఈ మధ్య ఊళ్ళో డబ్బు పెట్టి పేకాట ఆడుతున్నాడని లక్ష్మి ఇవ్వళ్ళేమోసను మోసుకొచ్చింది. అది చెప్పిన దగ్గర్నుంచీ శేషు మనస్సు మనసులో లేకుండా పోతూంది.

వెంకట్రామయ్యగారు పూజ కానిచ్చి, మజ్జిగ తేట తాగి ముండువా చావిట్లోకి వచ్చి, "మళ్ళీ కొబ్బరి ధర డౌనయిందట" అన్నారు శేషుతో.

"ఎంత ఉండేమిటి?" అడిగాడు. శేషు,తన ఆలోచనలకు ఫుల్‌స్టాప్ పెట్టి.

"వెయ్యి కాయ అయిదు వందలకు దిగిపోయిం దంటున్నారు సాహుకారు" అన్నారు బనియను తొడుక్కుంటూ.

"అటక మీద కాయ అలా ఉంచి, ఇక మీదటి నుంచి ఎప్పటి కాయ అప్పు డమ్మేస్తే సరి."

వెంకట్రామయ్యగారు తువ్వాలు భుజంమీద వేసుకుని ముక్కు పొడుం పట్టు పిల్చి, "ధర తొమ్మిది వంద లున్నప్పుడు ఇంకా ఆకాశానికి పెరిగిపోతుందన్న పేరాశతో ఎప్పటికప్పుడు కాయ నిలవ వేశాం. ఏమయినా ఒక నెల చూసి వచ్చిన కాడికి అమ్మేసుకోవడమే మేలేమో! కురిడీ కాయ ఇప్పుడు ఏడు వందలయినా ఉంది. మళ్ళీ ఎలా తగలడుతుందో?" అన్నారు.

"ఇన్నాళ్ళూ అట్టే పెట్టి ఇప్పుడు కంగారా? నెల చూద్దామంటున్నావుగా? అలాగేలే. ఈ వేళ దింపేమో?"

"ఆఁ దింపే! నెత్తి మీద అరవై వచ్చినా నాకీ అగచాట్లు తప్పడంలేదు. వాడు అలా బడుదాయిలా రికామీగా తిరక్కపోతే నెలనెలా తీసే కొబ్బరికాయల దింపు పద యినా నేర్చుకుని ఆ పని చూడరాదూ? అన్నిటికీ నేనే చావాలి. అంతా అస్తవ్యస్తంగా ఏడుస్తూంది వెధవ బ్రతుకు" అంటూ శ్వాస విడిచి, గూడు చెప్పులు తొడుక్కుని పొలానికి వెళ్ళిపోయారు.

శేషు అంతర్యం దెబ్బతిన్న దయింది. నిజమే, ఎన్నాళ్ళని ఇలా సాగబెట గలరు? ఆయనకీ పెద్ద వయస్సు వచ్చింది. ఒక్కో రోజు పొలం నుంచి చీకటిపడి వచ్చాక నాలుగు మెతుకులు కతికి ఒళ్ళంతా కుదుపు, పుల్లపరం అంటూ ముసుగు పెట్ట మూలగడం తను వింటున్నదే. శ్రీనుకు ఒకసారి కాదు, ఎన్నో సార్లు చెప్పాడు — దింపు తీయించడం నేర్చుకో మని.

"ఆగ్నేయం, పడమర, తూర్పు అంటూ ఆ లెక్కలు నాకు అర్థమయి చావవు. పైగా చెట్టు క్రింద నుంచి పైనున్న గెలల పదు చూస్తుండగానే దింపు తీసేవాడు ఇంకో రెండు చెట్ల కాయలు తీసేస్తాడు. ఆగరా అంటే వాడికి విసుపు. నేను ప్రయత్నించాను గాని, నా ఎల్ల కాలేదు. నన్ను చంపకండి" అంటాడు శ్రీను.

"మరి నాన్న ఎలా తీస్తున్నాడురా?" అని అడిగితే — "ఏమో? ఆయనకి సర్వీసయి పోయిందేమో?" అంటాడు.

"నువ్వూ రెండు మూడు సార్లు తీయిస్తే నీకూ అవుతుంది."

"అదిగో మళ్ళీ! చెప్పానుగా — నా వల్ల కాదు ... కాదు ... కాదు" అనేసి వెళ్ళిపోతాడు.

పోనీ, నాన్నకు సాయంగా నయినా వెళ్ళడం మానేశా డీ మధ్య.

క్రితం సారి దింపుకి పనుందంటూ చెప్పిన మాట వినిపించుకోకుండా శ్రీను వెళ్ళిపోవడం చూసిన లక్ష్మి— "పోనీ, నేను వెళ్ళనా?" అంది.

"నువ్వా?!"

"ఏం? మొన్న మొన్నటి దాకా నువ్వూ, నేనూ వెళ్ళలేదా ఏం?"

తను ఒక నిట్టూర్పు విడిచి, "మొన్న మొన్న ఎక్కడ, లక్ష్మీ! రెండేళ్ళ క్రితం మాట అది. నాన్నకు ఇంకా ఓపిక ఉందిలే. నాన్నతో ఇప్పుడు నువ్వు వెళ్ళడం బాగుండదు" అని ఊరుకున్నాడు.

లక్ష్మి అన్నది అబద్ధమేం కాదు. ఒక వైపు అమ్మ 'అది కూడా ఎందుకురా, చూసేవాళ్ళంతా మగ పీరి అనుకుని నవ్వు కోవడానికా' అంటున్నా నవ్వేవాళ్ళ పళ్ళే రాలతాయి,బుగ్గలే సొట్ట పడతాయి,నాకేం అంటూ తనతో పొలానికి తయారయేది. క్రిందపడ్డ కొబ్బరికాయల లెక్క వ్రాయమని నాన్న తన కా పని అప్పచెపితే, లక్ష్మి చెట్టు మీదనుంచి కాయ లొకటొకటి పడుతూండగానే లెక్క పెట్టేసి ఇన్ని వేసుకోమంటూ తనకు చెప్పేది.

"ఆ గెల ఆగ్నేయం కాదు, మామయ్యా! దక్షిణంలో పద్దు వెయ్యి" అంటూ మధ్యలో నాన్నకు సలహా ఇచ్చేది.

"అంతేనంటావా? సరే" అంటూ ఆయన పద్దు సరిచేసుకునే వారు.

ఒక గంట పోయేసరికి అమ్మాయి గారి పని నీరసంలో పడేది. "మామయ్యా! ఇంక మన యంత్రం ఆగిపోయింది. ఆయి లయిపోయింది. . . బొండాలు తీయించవా, మామయ్యా! మరీ లేతవి కాకుండా ముక్క ఉన్నవి" అనేది.

"పదు. మానెయ్యి, నాన్నా! వేషం కాకపోతే, అసలు ఇది రెండు పూటలా దింపుకి వచ్చేది దీనికోసమే."

"నువ్వు తినవేమిటి మహా! నా మాట బయట పడుతుంది కాని, నాతో బాటు నువ్వూ."

ముత్యాల ముగ్గు చిత్రం— బి. యల్. రామాంజనేయులు (గుంటకల్)

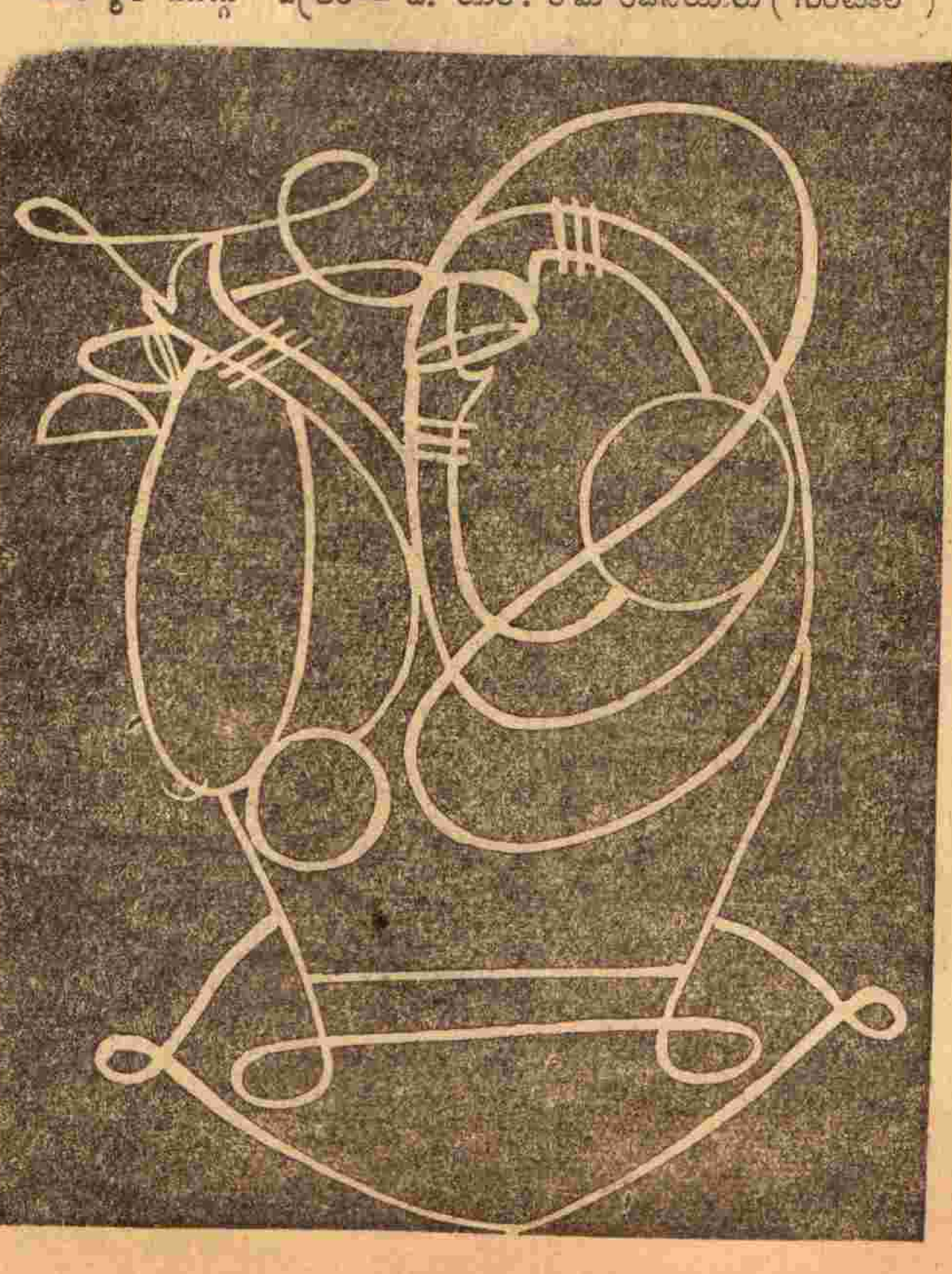

"నువ్వంటే నువ్వనడం మాత్రం బాగా నేర్చావు!"

"మామయ్య తీయించే వాడయితే, మధ్య నీ కొచ్చిన నొప్పేమిటని?" కోపమూ, అమాయకత్వమూ మిళిత మయిన ముఖ భంగిమ పెట్టే ది.

ఆ స్థితిలో లక్ష్మిని చూడటం తన కెంతో ముచ్చటగానూ, కవ్వింపు గానూ ఉండేది.

అసలు నాన చెప్పాడో, లేదో కాని ఈ లోగా దింపువాడు బొండాలు తీసెయ్యడం, కత్తితో వాటెని చెక్కడానికి మోకాళ్ళ మీద కూర్చోవడం జరిగేది.

నాన్నకూడా వచ్చి కూర్చునే వారు. ఆయన పక్కను లక్ష్మి చతికిలబడగా చూసి, "మరీ ఎడ్డి మాలోకం. పెంటచ్చిలా అలా కూలబడ్డావు, పరికిణీ మాసిపోదూ?" అనే వాడు తను గొంతు కూర్చుంటూ.

"మాసి పోనీయ్, బావా! నువ్వేం ఉతకక్కర్లేదుగా!"

"చిరిగిపోతే?"

"పోతే పోనీ, నువ్వేం కొనక్కరే దుగా!"

ఇదంతా వింటున్న దింపువాడు— "ఈఇద ర్నీఇన్నేళ్ళుగాసూతూ నేఉన్నాగా— ఈడూ, జోడూ. తొందర్లో మూర్తం సూసి ముడేయించండి, బాబూ!" అన్నాడు నాన్నతో.

మరి అంత క్రితం దాక ఉన్న చొరవంతా ఏమయిందో, ఏమో— "పో, వెంకన్నా! నీ కెప్పుడూ ఆ మాటే!" అంటూ మోకాళ్ళ సందులో తల దూర్చేది.

"తప్పు, తల్లీ! మోకాళ్ళ మీద తల తీసేయి" అంటూ నాన్న మంద లించేవారు.

ఇంక దింపు అయాక పాలేరు ఒకటి, రెండు కాయ లెక్కువ ఇమ్మంటూ అడుగుతుంటే నాన్న ఇవ్వను పొమ్మనే వారు.

"రెండు కాయలేగా, పాపం! ఇచ్చేయి, మామయ్యా!. . . ఇవిగో, తీసుకో" అంటూ తనే ముందుకు తోసేది.

"నీళ్ళు పోసుకోవడానికి రా, బావా!" అంటూ లక్ష్మి వచ్చి పిలవడంతో శేషు ఆలోచన ఆగిపోయింది.

"అప్పుడే తొందరేం?"

"అత్తయ్య టిఫిన్ చేస్తోంది, తిందువు కాని."

"ఏం టిఫినేమిటి?"

"నీ కిష్టమయిందే—నేతి పెసరట్లు."

"నాన్న, చిన్న తిన్నారా?"

"మామయ్య కడుపులో బాగు లేదంటూ తినకపోతే, చిన్న బావ అత్తయ్య చెప్పినా వద్దంటూ వెళ్ళిపోయాడు."

శేషు నూతి దగ్గరికి వచ్చి ముక్కాలి పీట మీద కూర్చున్నాడు. లక్ష్మి వేడి నీళ్ళు బిందెతో తెచ్చి పక్కను పెట్టి, రెండు చేదల నీళ్ళు తోడి బిందెలో పోసి చెయ్యి పెట్టి చూసి, "చూసుకో—తీరా ఒక చెంబుడు పొయ్యగానే వేడిగా ఉన్నాయే అంటూ కస్సు మంటావు" అంది, చేతిలో నీళ్ళు శేషు ఒంటి మీద చిలకరిస్తూ.

"అమ్మ, వేడి! చురుక్కుమందే!" అంత చురచురగానూ చూస్తూ అన్నాడు.

"ఇంత పోశం చేసి పెడితే ఇంకా వేడా! ఏం విడ్డూరం? వేడి నీళ్ళు అవస్థ పడి కాచడం ఎందుకు? చన్నీళ్ళే పోసుకుంటే పోదూ?" అంటూ బాల్చీడు నీళ్ళు తోడి అందులో దిమ్మరించేది.

"వేడి నీళ్ళు నాకు కావాలని నే నన లేదుగా!"

"లేదు, బాబూ! నేనే కాచాను, సరా? చలి కాలం అసలే, అబ్బాయి గారికి ఎక్కడ జలుబు చేసి పోతుందో అని" అంటూ చెంబుతో నీళ్ళు తీసి శేషు నెత్తి మీద పోసింది. "కుంకుడు కాయ పులుసు ఉంది, తల మీద పోసి రుద్దమంటావా?" అడిగింది లక్ష్మి.

"కానీయ్."

తల రుద్దడం అయాక శేషు వీపు మీద పులుసు పోసి తోముతూ, "నాకు పెళ్ళేమంటూ వాపోతావు కాని, ఈ సేవలన్నీ చెయ్యడానికి నేను లేకపోతే ఏమ్వేమయి పోవాలి? మాటంటే అనేశావు కాని, ఎద విప్పి చూసుకుంటే నీకే అర్థమవుతుంది ఈ లక్ష్మి ఏ స్థానం ఆక్రమించుకు కూర్చుందో!" అని నీళ్ళు పోసింది.

"నా ప్రయోజనం కోసం నీ చేత అంత త్యాగం చేయించి ఆ తరవాత జీవన శేషమంతా నువ్వు పడే ఆ నరక యాతనను..."

మధ్యలోనే తుంచి వేస్తూ, "త్యాగం ఏమిటి? ఆ తరవాత నరకయాతన ఏమిటి? నేను అలా అనుకోను. అది నాకు ఆనందాన్నీ, తృప్తినీ ఇచ్చేది, బావా! అసలు తెలియక అడుగుతాను—పెళ్ళి అయాకే ఇలా అయితే!" అని తువ్వాలుతో తల ఒత్తుతూ, "నువ్వు వెయ్యి చెప్పు, లక్ష చెప్పు— నా మన స్సలా అంటే ఒప్పుకోదు. నువ్వు 'ఊఁ' అంటే నీకు భార్యగా ఈ సేవలు చేసే హక్కు పొందుతాను. కాదన్నాకూడా అవివాహిత గానే ఉండిపోయి ఇలానే నీ సేవ కొనసాగి స్తాను. అంతేనే కాని, నాకు మరొకరితో పెళ్ళి మాట ఎత్తారో ఏటిలో పడి చస్తాను" అంది దృఢంగా.

"లక్ష్మి!"

"అవును, అంతే!" అంటూ లుంగీ పంచ శేషుకు ఇచ్చి లోపలకు నడిచింది.

సరాసరి వంటింట్లోకి వచ్చింది. అక్కడ వాళ్ళత్తయ్య పద్మావతమ్మ పమిట చెంగుతో కన్నీళ్ళు తుడుచు కుంటూ కనుపించింది.

"ఏడుస్తున్నావా, అత్తయ్యా?" ప్రశ్నార్థకంగా చూసింది లక్ష్మి.

"ఏడుపా?. . . కాదు, కాదు. . . కళ్ళలోకి పొగ వెళ్ళి. . ."

కంట్లోకి పొగ వెళ్ళలేదని, అందుక్కాదని పక్కనే ఉన్న నూతి పళ్ళెంలో తామిద్దరూ మాట్లాడుకున్న మాటలు వినిపించడం వల్లే అవి ఆమె చేత కన్నీరు కార్పిస్తున్నాయని లక్ష్మి గ్రహించ టానికి ఆట్టే సేపు పట్టలేదు. లక్ష్మి కనుకొలకుల్లో కూడా నీళ్ళు నిలిచాయి.

•

ఎప్పుడో పొద్దున్న ఎనిమిది గంట లనగా కాఫీ చుక్కలు తాగి వెళ్ళిన శ్రీను, మధ్యాహ్నం రెండు గంటలకు ఒక రిక్షాలో కొత్త ఫేన్, కొత్త రేడియోతో దిగాడు. తనేమో రేడియో తోనూ, ఆ వెనక రిక్షావాడు ఫేన్ తోనూ ప్రవేశించారు ఇంట్లో.

టీ తాగుతూ ఉన్న వెంకట్రామయ్య గారు వాటిని చూస్తూనే, "ఎక్కడివిరా ఇవి?" అని అడిగేశారు.

రిక్షా వాడికి రూపాయి ఇచ్చి పంపేసి, "ఎక్కడి వేమిటి! కొంటే వచ్చాయి. . . లాటరీలో రెండు వేల రూపాయ లొచ్చాయి" అన్నాడు.

"లాటరీలోనే! రెండు వేల రూపాయలే!" అబ్బుర పడింది పద్మావతమ్మ. ఆమె ముఖం వికసించింది.

లక్ష్మి కొత్త వస్తువులను పరిశీలనగా చూస్తూ నిలుచుని పోయింది.

"అలాగా? ఆశ్చర్యంగానే ఉంది సుమా! అటయితే డబ్బు దాచుకోక ఇవన్నీ ఎందుకు తెచ్చావురా?" అన్నారు వెంకట్రామయ్యగారు.

"రేడియో, ఫానూ రెండు అవసర మయినవేగా? మంచి పనే చేశాడు. అమ్మా! ముందు వాడికి అన్నం పెట్టే ప్రయత్నం చూడు" అన్నాడు శేషు.

"వాడు అదృష్టవంతుడని చెపుతూనే ఉన్నానుగా నేను?" అనేసి పద్మావతమ్మ వంట ఇంటికి దోవ తీసింది.

ఈ మాట లక్ష్మి చెవులకు సొంపుగా వినిపించలేదు.

శ్రీను బట్టలు మార్చుకుని అటు వెళ్ళగానే—"నిజంగా లాటరీ లోనే వచ్చిందా లేక ఏదైనా వెధవ పని చేశా డంటావా?" అన్నారు గొంతు తగ్గించి వెంకట్రామయ్యగారు.

లక్ష్మి టక్కున, "మామయ్య అన్నదీ ఆలోచించవలసిందే?" అంది అదోలా కళ్ళు తిప్పి. "గొంతు ఉంది కదా అని ఊఁ అరవకు" అంటూ లక్ష్మిని మందలించి, "మీ కన్నీ అనుమానాలే! చెప్పేవాడు మనిషి కాడా? లాటరీలో వచ్చిందని చెప్పనే చెప్పా డుగా?" అన్నాడు శేషు విసుగ్గా.

వెంకట్రామయ్యగారు ఇంకో అర గంటకు పొలంలో ఏదో పనుందంటూ వెళ్ళిపోయారు. శ్రీను అన్నం తిని వచ్చాక తన గదిలో అలమరలో రేడియోను అరమరికగా అమర్చి, ఏరియల్ కట్టి ఆన్ చేశాడు. ఫాన్ పెట్టుకుని సిలోన్‌లో తెలుగు పాటలు వింటూ పక్క మీద వాలాడు. అలిసిపోయి ఉన్నాడేమో అలాగే కునుకు పట్టేసింది. లక్ష్మి రేడియో కట్టేసి వచ్చి శేషుకు దగ్గరగా నేల మీద కూర్చుంది.

ఆ కుర్చీని అంటి పెట్టుకుని ఏ పొద్దూ అలా శూన్యం లోకి చూస్తూ కాలం పుచ్చే శేషును చూస్తే లక్ష్మికి బాధ, భయం రెండూను. భయం ఎందుకంటే అలా కూర్చుని కూర్చుని వెగటనిపించి ఏ అఘాయిత్య మయినా చేసి వేస్తాడేమో అనే? అందుకనే ఈ దోవ ఆ దోవ వచ్చి పలకరిస్తూ అతని ఒంటరితనాన్ని పోగొట్టాలని దేవుళ్ళాడు తుంది. ఆమె అక్కడ శేషు దగ్గర లేని సమయాల్లో కూడా మనస్సును వదిలేసేది అక్కడే!

"అస్తమానం అలా కూర్చునిపోతే ఏం తోస్తుంది? పోనీ, సందె వేళయినా ఒక గంట అలా తిరిగి వస్తేనో!" అంది లక్ష్మి అర్థింపు ధోరణిలో.

"అలవాటయి పోయింది. మొదట్లో కొంచెం ఇబ్బందిగా ఉండేది. రానురాను ఎలా తయారయ్యానో చెప్పనా? బాహ్య ప్రపంచం చూడాలంటే భీతి కలిగి నాకు ఇదే మంచి దనుకునేలా అయిపోయాను, లక్ష్మి!"

"బావా!"

"ఈ మొండి కాలు, మొండిచెయ్యా— వ్వే! ఈ వాలకాన్ని లోకానికి చూపాలంటే చిన్నతన మనిపిస్తోంది. నేను పిరికివాణ్ణి అయిపోయాను. నాకు ఇటువంటి నిస్స హాయ స్థితి దేవుడు కల్పించి పెట్టాడని కాదు నా బాధ—నన్నా ఏక్సిడెంటునుంచి బ్రతికించి ఈ రూపంలో మీ అందరికీ అప్పచెప్పి ఏడిపిస్తున్నాడనే!"

"అలా అనకు, బావా!" అంటూ మోకాళ్ళ మీద లేచి తన చేతిని శేషు నోటికి అడ్డు పెట్టింది.

ఆమె అశ్రువులను తన ఎడమ చేత్తో తుడిచేస్తూ, "ఇంకా నాపై నీ ప్రేమంతా నిలుపుకుని ఈ అసమర్థుణ్ణి కుమిలి కుమిలి రోదించేలా ఎందుకు చేస్తున్నావు, లక్ష్మి?" అన్నాడు.

ఆమె దుఃఖం మరింత పెల్లుబికి శేషు ఒడిలో తల పెట్టి గొల్లు మంది.

శేషు కనుకొలకులు కూడా తడి పడ్డాయి. ఒకటి రెండు బొట్లు సరిగా లక్ష్మి చెక్కిలి మీద పడ్డాయి. తల పైకి తిప్పి శేషు కళ్ళలోకి వెర్రిచూపులు చూస్తూ కారే కన్నీటిని పట్టించు కోకుండా మూగవోయి ఉండిపోయింది. లక్ష్మి ఒత్తయిన జుట్టులోనికి చేలివేళ్ళు

హంసగీతి చిత్రం— కె. విద్యాసాగర్ (సిద్దిపేట)

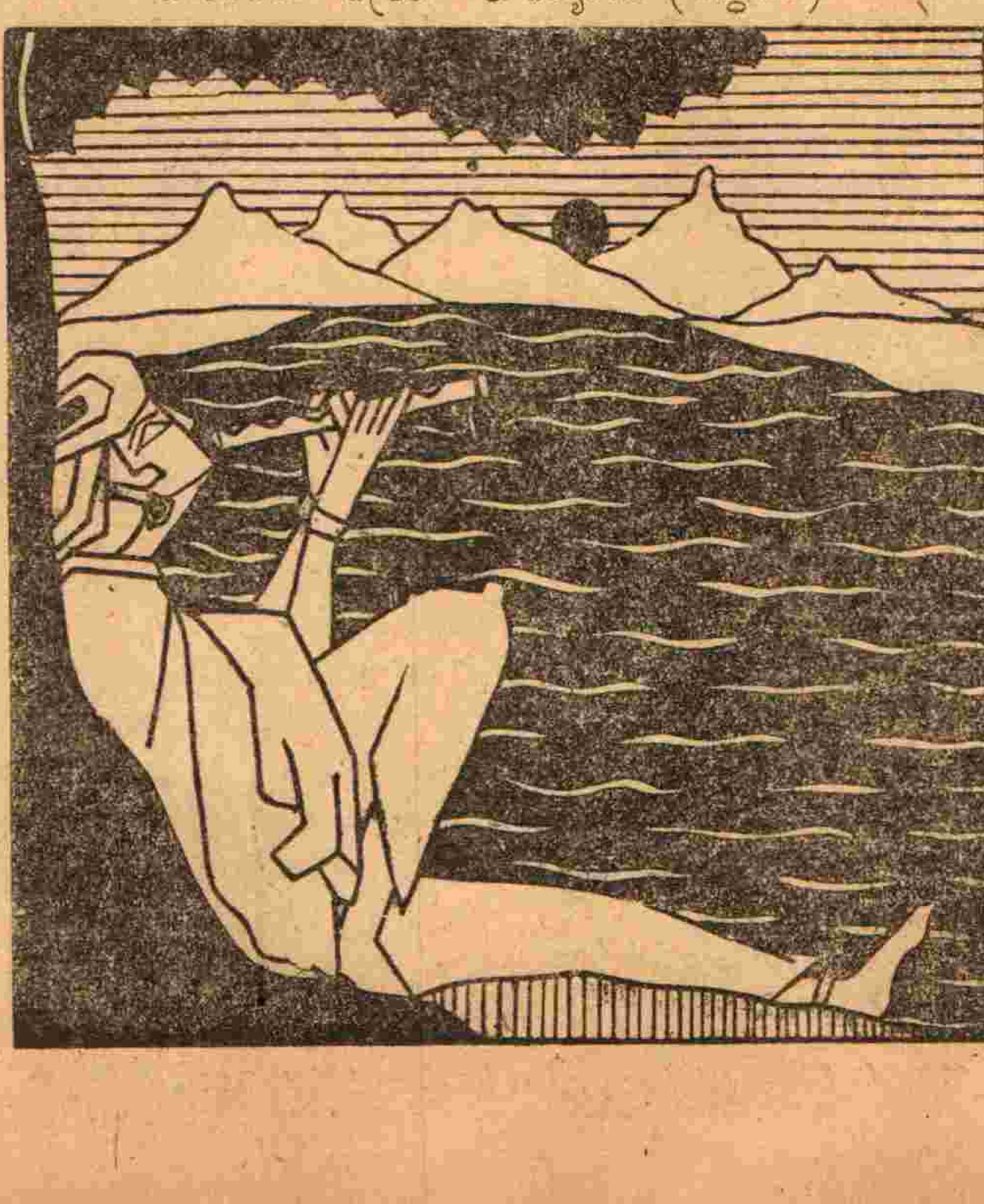

పోనిచి తల నిమురుతూనే శేషు కూడా చాలా సేపు మౌనంగానే ఉండిపోయాడు.

కలలు ఎన్ని కన్నాడో ఒకప్పుడు! మంచి ఉద్యోగం సంపాదించుకుని స్థిరపడి లక్ష్మిని పెళ్ళిచేసుకుని, హైదరాబాదులో మంచి డీసెంట్ పోర్షన్ అద్దెకు తీసుకుని కాపురం పెట్టి, తమ కాపురం పదుగురికి చూడ వేడుకగా, మరో పదుగురికి ఆదర్శప్రాయంగా, ఇంకో పదుగురికి కన్నెర్రగా ఉండేలా చేసుకుని లక్ష్మిని ప్రాణాధికంగా చూసుకోవాలని కలలు కన్నాడు. ఎమ్. ఏ. ఫస్టు క్లాసులో పాసయ్యాక మంచి రోజు చూసుకుని ఉద్యోగార్థి అయి ఆ రోజు హైదరాబాదుకు ప్రయాణం పెట్టుకున్నాడు.

మర్నాడు వెడతాడనగా ఆ సాయంకాలం చల్లటి గాలి వీస్తూంటే మేడి చెట్టుకు ఆ పక్కనే ఉన్న వేపచెట్టుకు చేరువలో మడత మంచం వేసుకుని కూర్చుని వార పత్రిక చదువుతున్నాడు తను. లక్ష్మి వచ్చి తన పక్కనే మంచం మీద కూర్చోవడంతో పుస్తకం పక్కను పెట్టాడు.

చాలాసేపటికి లక్ష్మి అంది: "నాకు ఏమిటో చెప్పలేని ఆరాటం బయలుదేరింది, బావా! నువ్వు వెళ్ళాలని, మంచి ఉద్యోగం సంపాదించుకోవాలని ఆశ ఉన్నా, మనస్సు అకారణంగానే మేలుకన్నా కీడునే ఎక్కువ శంకిస్తూంది. నీ ప్రయాణం రోజు దగ్గరవుతున్న కొద్దీ గుండె దడ ఎక్కువవుతూంది — ఒట్టు" అంది చేతిలో చెయ్యి వేసి.

ఆమెలో ఏ దేవుడు ప్రవేశించి ఆ మాటలు వినిపించాడో గాని, రానున్న ఉపద్రవం తను ఊహించనిది కనక ఆమె మాటలను ఖాతరు చేసి ప్రయాణం వాయిదా వేసుకోలేకపోయాడు మరి.

అందుకని కాదు గాని, లక్ష్మి మనస్సును ఉల్లాసపరిచే దృష్టితో ఆమె చేతిని మృదువుగా నొక్కుతూ అక్కడికీ— "నీకు అయిష్టంగా ఉందంటే చెప్పు, మానేస్తాను. నువ్వు కాదంటే నేను ఒక్క అడుగు కూడా ముందుకు వెయ్యలేను" అన్నాడు.

"అయిష్టమా? ఛ ఛ! అదేంకాదు, బావా! నిన్ను వదిలిపెట్టాలన్న దిగులు వల్లనేమో ఇదంతా? మళ్ళీ ఎన్నాళ్ళకు వస్తావో ఏమో?" దీనంగా అంది. వ్యథ బయటపడింది దాగక.

"ఉద్యోగం వస్తుంది కదా? రాగానే రెండు మూడు నెలలే అక్కడ ఉన్నాక సెలవు పెట్టి రెక్కలు కట్టుకుని వాలనూ! నాకుమాత్రం నిన్ను విడిచి ఉండటం ఏమన్నా సరదానా ఏం? వారానికో ఉత్తరం వ్రాస్తాను. సరా?" అన్నాడు బుజ్జగిస్తున్నట్లుగా.

"ఆఁ. నువ్వు ఉత్తరాలు వ్రాసినట్టే. నేను చదువుకున్నట్టే! విశాఖపట్నంలో ఉన్న రెండేళ్ళూ చూశానుగా ఎన్ని ఉత్తరాలు రాశావో! నన్ను మభ్యపెట్టి కన్నీళ్ళు తుడవడంకోసమే ఈ మాటలన్నీ" అంటూ మూతి ముడుచుకుని అదోలా పెట్టింది మొహం.

"నీ కెన్ని వ్రాసినా తృప్తి అన్నది లేకపోతే నేనేం చేస్తానూ? అక్కడికీ నెలకు రెండు ఉత్తరాలకు తక్కువ కాకుండా వ్రాసినట్లు గుర్తు."

"నువ్వు ఉత్తరాలు సరిగా వ్రాయవు కాని, అనవసరంగా గప్పాలు కొట్టకు" అని ఆగి, ఆ వెంటనే చప్పున గుర్తుకు వచ్చినట్లుగా—"ఈ సారి మాత్రం నేను క్రితం సారిలా ఊరుకునేది లేదు. ఇదిగో, విన్నే! ఒక డబ్బాలో మిఠాయి ఉండలు, ఇంకో డబ్బాలో జంతికలు, వేరొక డబ్బాలో మైసూర్‌పాక్. . ." అంది.

అర్థోక్తిలోనే అందుకుని, "ఓ పాతిక కొబ్బరికాయలు, ఒక అర బస్తా అటుకులు, ఒక డ్రమ్ముడు మినప సున్ని ఉండలు—అవునా? చెవులు మెలేసి డిప్పకాయ ఇస్తానంతే! సుఖ ప్రయాణానికి ఈ మోత అడ్డం అని ఎన్ని సార్లు చెప్పినా నీ మొద్దు బుర్రకి ఎక్కదేం? అవన్నీ కంచం నిండా పెట్టు—నీ కోసం, నా కోసం కాదు సుమా, ఎక్స్ట్రా బెల్లీ ఓపెన్ చేసయినా సరే మస్తుగా తినేస్తాను ఏం?" అంటూ ఆమె చిబుకం పట్టుకోబోయాడు.

చెయ్యి విసిరేస్తూ, "ఏమీ కూడా తీసుకెళ్ళనంటావు?" అంది.

"ప్లీజ్! నా కీ లగేజ్ మాట ఎత్తితే . . ."

"తేళ్ళూ, జెర్రులూ ప్రాకినట్లుంటుంది!"

"ఎస్, క్వయిట్ రైట్! నా మనసులో ఉన్న మాట అదేమిటో—చదివేస్తావు ఊఁ" అంటూ పమిట చెంగు అందుకోబోతే—"నాటకం, నన్నేం ఊరించక్కర్లేదు కాని, అలా కూర్చో" అని పక్కకు జరిగి పమిటను లాక్కుని భుజం చుట్టూ తిప్పుకుని కప్పుకుంటూ ముడిచి పెట్టుకున్నట్లు కూర్చుంది.

"ఇప్పుడేదో చేసేసినట్లు! చెయ్యాలనుకుంటే అందుబాటులో ఉన్న నిన్ను రెండు చేతులా బంధించేసి ఉక్కిరిబిక్కిరి చేసేద్దును. ఇంకా మంత్రయుక్తంగా ఆ మూడు ముళ్ళూ వెయ్యలేదు కదా—నా మనిషేగా, ఈవేళ కాకపోతే రేపు వస్తుందని ఊరుకుంటున్నానంతే" అన్నాడు.

పచ్చగడ్డి నేలను ఎడమకాలి బొటన వేలితో రాస్తూ అవనత వదన అయి, "అంత హక్కు ఉందని మురిసి పోతున్న వాడివి, ఆ తాళి ఏదో కట్టి మరీ వెళ్ళ వచ్చుగా? ఉద్యోగం వచ్చాకే పెళ్ళి అన్న పంతం దేనికో!" అంది.

ఆమె అన్న ఈ మాట నెరవేరింది కాదు. లక్ష్మి ఎప్పుడూ ఈ మాట ఎత్తే మొత్తుకుని ఏడుస్తుంది. 'ఆ నాడు నే నన్నట్లుగా పెళ్ళి జరిగిపోయి ఉంటే ఈ నాడు నీకూ, నాకూ మధ్య ఇంత చిత్తక్షోభ ఉండేది కాదు. అక్కడికీ నేను సిగ్గు విడిచి అననే అన్నాను. నా మాట వమ్మయి పోయింది. నా కా రాత అప్పుడు లేదు. అదే అప్పుడు జరుపుతామంటే అది జరిగాకే నువ్వు వెళ్ళడం జరుగును. నా కీ దురవస్థ ప్రాప్తించేది కాదేమో?' అంటూ లబోదిబోమంటుంది.

మర్నాడు ప్రయాణమవుతూ పెట్టె ఎత్తుతుంటే చెయ్యి జారి పెట్టె కింద పడిపోయి లక్ష్మి చిటికిన వేలు పచ్చడి అయినంతయి రక్తం బొట బొటా కారింది. వెంటనే డాక్టర్ని తీసుకు వచ్చి కట్టు కట్టించారు. తను వెళ్ళనంటే శ్రీమా, నాన్నా విసుక్కున్నారు. వాళ్ళ ధుమధుమలు చూసి లక్ష్మి అంది చివరికి—"వెళ్ళిరా, బావా! పెద్ద దెబ్బేం తగల్లేదులే. నడవ గలుగుతున్నాను గా? డాక్టరుగారు నొప్పి ఉండదంటూ ఇంజక్షన్‌కూడా చేశారు. అవతల నీకు బస్సు టైమయి పోతూందట—వెళ్ళు" అని.

తన ప్రయాణం ఆగలేదు. లక్ష్మి కలా అవడంతో మనస్సంతా వికలమయి పోయింది. బస్సులో కూర్చో బుద్ధి కాలేదు. ఆలోచన అంతా లక్ష్మి మీద ఉండిపోయింది. వద్దంటున్నా ఆ సమయంలో లక్ష్మి అన్నం పెట్టిందేమో, అందునా ఆదరా బాదరాగా తినడం వల్లో కడుపంతా తిప్పేసి నట్లయి పోయి బస్సు తాడేపల్లిగూడెం దాటాక వాంతి అయిపోయింది. ఒంట్లోను, మనస్సులోనుకూడా ఆ ప్రయాణం సుఖం అనిపించలేదు. కళ్ళు మూసుకుని కూర్చున్నాడు. అంతే. ఏలూరు దరిదాపుల కొచ్చేసరికి లారీని తప్పించడంలో బస్సు దానికి ఢీ కొని పక్కనున్న బోదికాలవ లోకి తను కూర్చున్న పక్కకి తిరగబడింది.

ఏలూరు హెడ్‌క్వార్టర్సు హాస్పిటల్లో కుడి కాలు మోకాలు దాక, కుడి చెయ్యి మోచెయ్యి పైదాక తీసి వేశారు. ఇది విని మర్నాడే నాన్న అక్కడకు వచ్చారు. తనకు స్పృహ వచ్చాక తన స్థితి తెలుసుకుని నాన్నను చూస్తూనే వెక్కి వెక్కి ఎంతో సేపు ఏడ్చాడు. ఆయన చంటిపిల్లవాడిలా ఆగని దుఃఖంతో బావురుమన్నారు. కాలూ, చెయ్యీ తీసేసి ఇలా బతికించేకన్నా, ఆ ఏక్సిడెంట్‌లో చంపేస్తే ఈ యాతన ఉండేది కాదనుకుంటూనే ఏడుస్తాడు.

శేషు ఒడిలో ఉంచిన తలను ఎత్తకుండానే—"బుద్ధి ఎరిగి ఎవరికీ ఏ పాపం చేసి ఎరగనే! ఎవరయినా కష్టంలో ఉన్నారంటే చూడలేక సహాయానికి ఎదురు వెళ్ళే మనస్తత్వమే నీది! అంత పెద్ద చదువు చదివి ఫస్టు క్లాసులో పాసయావన్న సంతోషం ఇంకా అలా ఉండగానే ఇంత చేటు తెచ్చి పెట్టిన దుర్విధిని ఏమనాలో అర్థం కావడం లేదు, బావా!" అంటూ వాపోయింది లక్ష్మి.

"వెర్రిమొహమా! నీకు నేను నిండుగా, నిర్మలంగా, తేట నీరులా తెల్లమబ్బులాగా, మంచిగా కనిపించవచ్చు. తనే పోస్టు-గ్రాడ్యుయేట్ అయాడని శేషుకు నిలువెల్లా అహంకారమే అని ఎవరో ఊళ్ళో అనుకున్నారని నేను పాసయిన కొత్తలో నువ్వే చెప్పావు. అయినా, ఆ అంతర్యామి దృష్టిలో నేను ఏం చెయ్యరాని అపచారం చేశానో మరి!"

లక్ష్మి చాలా సేపటి వరకు ఏం మాట్లాడలేదు. తుదకు లేచి తిన్నగా కూర్చుని, "నా దృష్టిలో నువ్వు ఇప్పటికీ సమర్థుడవు, మహితా పూర్ణుడవు. నీ వలపు వెలువను నాపై చిలికినంత కాలమే నేను బతికి ఉండేది, బావా! ఇంక బతుకుతెరువు కంటావా—బోలెడన్ని మార్గాంతరాలు ఉన్నాయి. నువ్వు ఏమయినా చెప్పు—నా నిర్ణయం మారేది కాదు. మన మనస్సుల సాక్షిగా పెళ్ళి ఏనాడో అయిపోయింది. అందరూ అక్షతలు వెయ్యాలంటే నీ ఒప్పుదలతో ఉంది" అనేసి లేచిపోయింది అక్కడి నుంచి.

మొన్నామధ్య తను నిష్కర్షగా, ఖండితంగా నాకు పెళ్ళేమిటి, నీకేనా మతి పోయిందా, నిన్ను నేను 'పెళ్ళి చేసుకోవడం అసంభవం అన్న దగ్గర్నుంచి మరీను బెంగపడి పోయిందో, ఏమో— ఇంచుమించు కనిపించినప్పుడల్లా ఇలాగే మాట్లాడి వెళ్ళి పోతూంది ఈ మధ్య.

ఈ ఇంట్లో అడుగు పెట్టిన నాటి నుంచి మరి తన భార్య అనిపించుకునే పెరిగింది. ఆమె ఇష్టంతో, వయసుతో, తన అపేక్షతో అది పెరుగుతూ వచ్చింది. 'లక్ష్మిని కోడల్ని చేసుకుంటావా—ఎదురు మేనరికం అవదూ, ఎలా చేసుకుంటావు?' అంటూ ఎదురింటావిడ అమ్మతో అంటే —'కలిసి వచ్చింది, కావలిసింది; ఎదురు మేనరికాలు మాత్రం ఇప్పుడు ప్రపంచమంతా చేస్తూనే ఉన్నారుగా?' అనేది అమ్మ. ఆటా పాటలో అలాగానే సంచ

రించేది లక్ష్మి. బొమ్మలాటల్లో తమ ఇద్దర్నీ ఎదురెదురుగా కూర్చోపెట్టి బొమ్మలకు పెళ్ళి జరుపుతూనే, మిగిలిన పిల్లలంతా తమను మొగుడూ పెళ్ళాం అంటూ ఆట పట్టించే వారు.

మూర్ఖులయిన భర్తలు భార్యల మీద అధికారం చెలాయించినట్లే తను అజ్ఞానంలో లక్ష్మి ఏదయినా తన కెదురు చెపితే కొట్టేవాడుకూడా. ఈనా డంటే ఈ దురవస్థ వల్ల సరే, ఆ రోజుల్లోకూడా మొహం కడుక్కోవడానికి చెంబూ, నీళ్ళు దగ్గర్నుంచి అన్నీకూడా లక్ష్మే అమర్చి పెట్టేది.

వినాయక చవితినాడు తమ ముగ్గురి తోనూ తనూ పూజకు తయారయ్యేది. నాన్న విఘ్నేశ్వరుడి నామాలు చదివి పూజ చేయిస్తుంటే, పట్టేదేసి పత్రి చొప్పున పూజ చేసి అవగొట్టేస్తూంటే శ్రీను కసురుకునే వాడు. పాపం, వాడే ఆ పత్రి అంతా కోసుకొచ్చి పెట్టేది. "ఇంతంత పత్రి వేస్తే కాని నాకు పూజ చేసిన ట్లుండదు" అనేది. ఇంక సంక్రాంతికి నెల పట్టిన దగ్గరి నుంచి కాకి కనుము రోజున స్నానం చేసి 'కాకి రూపు తీసుకుని నా రూపు నా కియ్యి' అనుకున్నంతవరకు ఆవు పేడ ఉండలు అయిదు పెట్టి, వాటిపై గుమ్మడి పూలు, బంతి పూలు గుచ్చి పిల్ల లందర్నీ పిలిచి గొబ్బిళ్ళాటలు ఆడటంతో నయితేనేం, ఆ తరవాత ఆ ఆవు పేడ ఉండలను చిన్న చిన్న పిడకలుగా వేసి భోగి దండలు తయారు చెయ్యడంలో నయితేనేం, ముంగిటో ముగ్గులు పెట్టడంలో నయితేనేం చాలా బిజీగా ఉండేది. ఆ నెల్లాళ్ళూ తెల్లవారుజామున నాలుగు గంటలకే లేచి తనుకూడా లేచేదాక ఊరుకునేది కాదు. చన్నీళ్ళు తెచ్చి మొహం మీద చిలకరించి మరీ లేపేది. "అబ్బబ్బ! అసలే ఓ మూల చలేస్తోంటే న న్నెందుకు చంపుతావు?" అంటే—"నువ్వేం చెయ్యక్కర్లేదు. వీధి అరుగు కింద చీడీ మీద కూర్చుని నేను వాకిలిలో ముగ్గు లెలా పెడు తున్నానో చూస్తూ కూర్చో. అంతే" అనేది. వీధి వాకిలి అంతా కళ్ళాపి చల్లి, అలాగే బాగా వెలుగు వచ్చేదాకా ఓపిగ్గా రకరకాల ముగ్గులు పెట్టేది. "ఇన్ని రకాల ముగ్గులు ఎవరి దగ్గర నేర్చు కున్నావే?" అని ఆశ్చర్యంగా అడిగితే— "ఏమో? ఇలా వెయ్యాలని ముందు అనుకుని వేసేది కాదు. ప్రారంభించాకే ఊహ వస్తుంది. అంతే—దానంతట అదే అల్లిక వచ్చేస్తుంది" అనేది. తతిమ్మా ఇళ్ళలో దాని ఈడు వాళ్ళూ, ఇంకా పెద్ద వాళ్ళూకూడా వచ్చి ఆ ముగ్గులను చోద్యంగా చూసి మెచ్చుకునేవారు. ఆ మెప్పుదల తనకే అయినట్లుగా పొంగు వచ్చేది. ఇంక భోగి పండుగ నాడయితే తెల్లవార కట్ల మూడింటికే లేపేసేది అందర్నీ. తనూ, శ్రీనూ, లక్ష్మీ భోగి దండలను ఒంటికి దిగతుడుచుకుని, ఆ దండలు తీసుకుని వీధి వార వెయ్యబడ్డ భోగి మంట దగ్గరికి పరుగెత్తే వారు.

"మరోసారి దిగతుడుచుకోండి. భోగి పీడ పోతుందట" అంటూ అలాగే చేయించేది తమ ఇద్దరిచేత. ఆ తరవాత ఆ పెద్ద పెద్ద భోగి దండలను మంటలో వేసి అక్కడే కూర్చునే వారు చలి కాచుకుంటూ. ఇంక కొద్ది సేపటికి లక్ష్మి లేచి నిలుచుని, "ఇంక లేవండి. తలంటు పోసుకోవాలి?" అనేది. శ్రీను తరవాత వస్తానంటే, తనూ అక్కడి నుంచి లేవ బుద్ధి అవక బద్ధకించబోతే తన చెయ్యి పుచ్చుకుని ఇంటికి లాక్కు వెళ్ళేది. ఆ పండగ మూడు రోజులూ ఎంత సరదాగా గడిచిపోయేవో!

"లచ్చీ! లచ్చమ్మా!" శ్రీను లేచా డేమో గదిలోంచి అరుస్తున్నాడు.

అస్తమానం మనసు గతంలోకే వెడుతుంది. ఆ గతాన్ని తలుచుకోవడానికి భయంవల్లనేమో? అంతా చీకటేగా అనుకున్నాడు శేషు.

లక్ష్మి రుసరుసలాడుతూ శ్రీను గది గుమ్మం దగ్గరికి వెళ్ళి, "నీ కెన్ని సార్లు చెప్పాలి నన్నలా పిలవద్దని? బొడ్డు కోసి పేరు పెట్టావా ఏం?" అంది కుండ పగలకొట్టినట్లు.

"నా కలా పిలిస్తేగాని పిలిచిన ట్లుండదే! సరేగాని, మంచి వేడి వేడి స్ట్రాంగ్ టీ ఒకటి తెచ్చిపెట్టు."

"పాలు లేవనుకుంటా."

"వేషాలు వెయ్యకు, ఉంటాయి, పట్టుకురా... ఆఁ. అన్నట్లు ముందో చెంబుడు మంచి గంగ పట్టుకు రా."

"పెళ్ళిచేసుకో త్వరగా. పెళ్ళాం చేస్తుం దీ పనులన్నీ" అనేసి వెళ్ళిపోయింది అక్కడి నుంచి.

ఈ మాటలు విన్న శేషుకు లక్ష్మి పెంకితనానికి నవ్వు వచ్చింది. శ్రీనుతో మాట్లాడటమంటే అలా ఎందుకు మండిపడిపోతుందో? ఆఖరికి వాడు పిసరంత పని చెప్పినా, దాని కదేమిటో చెయ్య బుద్ధే అవదు. అదే మరి తనకయితే అడగకుండానే అన్నీ అమారుచేసి పెడు తుంది. 'ఈ పక్షపాతం ఎందుకు చూపి స్తావు? నేను నీకు పెట్టిన దేమిటి, వాడు పెట్టని దేమిటి? అని ఒకసారి అడిగితే— "ఏమో? ఎందుకో నేను చెప్పలేను. చిన్న బావకు సున్నితత్వం తెలియదు. మరీ మోటుమనిషి. ఆ రోజున మన ముగ్గురం పొలం వెళ్ళామా? అక్కడ వెధవది పాలేరు ఉసిగొల్పితే నిన్ను క్రిందపడేసి కొట్టే వాడే! ఆ సన్నివేశం ఇన్నేళ్ళ తరవాతకూడా చిన్న బావను చూసినప్పుడల్లా ఆ పశు త్వాన్ని కొట్టవచ్చినట్లు చూపుతున్నట్లు కళ్ళముందు మెదులుతూనే ఉంటుంది. మీ కందరికీ అభిమానం ఉంటే ఉండ వచ్చుగాని, నా కేమనిపిస్తుందో చెప్పనా? చిన్నబావది గుండె కాదు; బండరాయి. ఆ గుండెకి తల్లి, తండ్రి, అన్న, ఆత్మీ యులు అన్న విచక్షణ ఉండదు. తను సుఖంగా ఉండటం కోసం మిమ్మల్నందర్నీ గోదావరిలో ముంచడానికి కూడా వెన కాడడు" అంది నిర్ధారణగా.

"నువ్వు అపోహపడుతున్నావు, లక్ష్మీ! న న్నా రోజున కొట్టాడంటే పసితనంలో. అది కూడా పాలేరు ప్రేరేపణవల్ల. శ్రీనుపై నీ అభిప్రాయం సరి అయినది కాదు. నువ్వే మార్చుకుంటావు, చూడు" అన్నాడు తను.

శ్రీనును లక్ష్మి మన్నించాలని, అలాగే శ్రీనుకూడా లక్ష్మి మాటలను సరకు చెయ్యాలని తన ఆకాంక్ష. అదిమాత్రం నెరవేరడం లేదు.

సందెవేళ వీధిలో పెత్తనాలు చేసి తిరిగి వస్తూనే ఏకాయెకి శేషు దగ్గరికి వచ్చి చతికిలబడింది లక్ష్మి. అంతవరకు పద్మావతమ్మ శేషు దగ్గరే కూర్చుని అప్పుడే వెళ్ళింది, వంట ప్రయత్నం చూడాలంటూ. వెంకట్రామయ్యగారు ఇంకా పొలం నుంచి రాలేదు. శ్రీను సరే సరి, ఇంకా అతనికి ఇంటికి వచ్చే వేళ కాలేదు.

"చీకటి పడింది. ముందు లైటు వేసి రా!" అన్నాడు శేషు.

ఆ పని చేసి దీపపు కాంతిని కళ్ళ కద్దుకుని వచ్చి కూర్చుంటూ, "నేను, మావయ్య సందేహం వెలిబుచ్చితే నువ్వు కసురుకున్నావు! చిన్న బావకు లాటరీలో రాలేదుట రెండు వేలు" అంటూ ఆగింది.

శేషు గుండెలు ఝల్లుమంది. ఏదో చెయ్యరాని పని శ్రీను చేశాడన్నది సూచన మాత్రంగా వ్యక్తమవుతూనే ఉంది. అదేదో వినకుండా ఉంటేనే బాగుంటుం దనిపిస్తూంది మనస్సుకి.

"మరి ఎలా వచ్చిందేమిటి?" అడిగే శాడు అప్రయత్నంగానే.

"రోజూ అద్దె సైకిలు మీద అమలాపురం వెళ్ళి బ్రాకెట్ ఆట ఆడి వస్తున్నాడట. బ్రాకెట్ ఆటలో వచ్చిం దట."

ఈ వార్తతో శేషు గుండెలో రాయే పడింది. 'తుమ్మచెట్టు నీడకు వెడితే సేద తీరదు కదా - ముళ్ళు గుచ్చుకుంటాయి. రక్తం చిందిస్తాయి. అందుకనే నేను చిన్న బావ దగ్గరకు వెళ్ళను, బాబూ!' అంటూండేది లక్ష్మి. ఈ బ్రాకెట్ ఆట నెత్తిమీద కెందుకు తెచ్చుకున్నా డని? శ్రీను విషయంలో లక్ష్మి అంచనా నిజమేనా? పాకలలో గుడ్డిదీపాలు పెట్టు కుని, గల్లా పెట్టె ముందు కూర్చుని అంకెలతో గారడీ పెట్టి చీటీలు వ్రాస్తూ కూర్చుంటారు ఏజంట్లు. అసలా పరిస రాలకు పోవాలన్నా, ఆ వాతావరణ మంటేనే ఏహ్యం పుట్టుకొస్తుందే. మరి శ్రీను — తన ఊహలలో మంచివాడయిన చిన్న — అలా జూదానికి దాసుడవుతున్నా డంటే నమ్మలేక పోతున్నాడు.

"ఎవరు చెప్పారేమిటి?" అక్కడికీ అడిగాడు, అదేదో గాలి వార్త, కల్లమాట అవకూడదా అనుకుంటూ.

"మనమంటే అంతా నమ్మేసి ఊరు కున్నాం. ఊళ్ళో వాళ్ళు అలా కారుకదా? ఎప్పుడో పాక్కిపోయింది ఊరంతా. చిన్న బావ బ్రాకెట్ వాళ్ళ దగ్గర డబ్బులు తీసుకుంటూండగా నాగాలు అన్నయ్య రామం కళ్ళారా చూశాడట. నాకు నాగాలూ, వరలక్ష్మి చెప్పారు."

శేషు ఒక నిట్టూర్పు విడిచి, "అయితే, నిజమే నన్న మాట" అన్నాడు.

"ఇంకా సందేహ మెందుకూ? కావా లంటే వాళ్ళిద్దర్నీ పిలిచి వాళ్ళ చేత చెప్పిస్తాను."

"వద్దులే. నీ మాట నమ్మలేకకాదు, లక్ష్మీ! ఆ రెండు వేలూ ఈ రూపంగా కాక లాటరీలో వచ్చిందన్నదే నిజమయితే బాగుండునే అనే మథనపడి పోతుంట."

"అంటే?"

"బ్రాకెట్ ఆటకు ఒకసారి రుచి మరిగితే అది అంత సులువుగా వదిలి పెట్టదు. సంక్రమించింది, సముపార్జిం చినది సమస్తం ఊడ్చుకుపోయి పిచ్చి వాళ్ళయి పోయినవా ళ్ళున్నారు. బికారు లయి పోయాక గుండె పగిలి చచ్చిన వాళ్ళూ ఉన్నారు. గతిలేక పెళ్ళాం పిల్లల కింత విషం ఇచ్చి, ఇంత విషం తాగి సామూహికంగా నిర్వంశం చేసుకున్న వాళ్ళూ ఉన్నారు."

"అలాగా! ఇదీ తాగుడు, పేకాట వంటిదేనన్న మాట. అస లదేం ఆట?"

"ఆ ఆట ఇతర జూదాలకు మల్లే డబ్బుతో ఆడే ఆటే. తొంభయి తొమ్మిది అంకెలతో ఆట. ఓపెనింగ్ నంబరు, క్లోజింగ్ నంబరు రెండూ కాచినప్రకారం అదే వరసలో తగిలితే బ్రాకెట్ తగిలిం దంటారు. బ్రాకెట్‌కుగాను, అంటే మూడు నాలుగు మీద డబ్బు కాస్తే అది అదే వరసలో తియ్యబడి వస్తే దానిపై ఎంత డబ్బు కాస్తే అంతకు అరవై రెట్లో, డెబ్బయి రెట్లో ఇస్తాడు ఏజంట్. అలాకాక, ఓపెనింగ్ మూడు మాత్రమే తగిలినా లేక క్లోజింగ్ నాలుగు మాత్రమే తగిలినా, వాటినిమిత్తం కూడా

డబ్బు అదనంగా కాచి ఉంటే ఆ కాచిన డబ్బుకు పదిరెట్లో, ఇరవై రెట్లో ఇస్తాడు."

"చిత్రంగా ఉందే, ఎవరు కనిపెట్టారో గాని! ఈ నంబర్లు ఎక్కడ తీస్తారుట?"

"విజయవాడలో అనుకుంటా. రాత్రి తొమ్మిది గంటలు దాటాక రిజల్టు తెలుస్తుంది. అంత క్రితం రోజులలో తీయబడిన నంబర్లతో ఉన్న ఛార్టు పట్టుకుని కూర్చుని అందునుంచి ఏదో థీరీ లాగడం కోసం టీలు తాగి, సిగరెట్లు కాల్చి, బుర్రలు బద్దలుచేసుకుంటారురోజంతా. ఏమయినా తగిలితే, ఆ థీరీ నిజమనుకుని ఉబ్బిపోతారు. మర్నాడదే నమ్మకతో ఇంకో నాలుగు వందలు కాచి నష్టపోతారు."

కొంచెంసేపు ఎవరూ మాట్లాడకుండా కూర్చుని పోయారు.

లక్ష్మి చివరికి — "నువ్వు గట్టిగా కేకవేసి చెపితే మానేస్తాడులే. అనవసరంగా నువ్వు బేజారయిపోకు దీనిగురించి" అంది, శేషు మొహంమీది విషాద ఛాయలకు నొచ్చుకుంటూ.

శేషు ఆలోచనలో ఉండి మాట్లాడలేదు.

"అసలు చిన్న బావది మరీ ఒంటెత్తు గుణం. ఆ రెండు వేలే నీకు వస్తే అలాగే చేస్తావా? అందరికీ కొత్త బట్టలు కొని తెచ్చి, రేడియో, ఫాన్ కొన్నా, మిగిలిన డబ్బు తెచ్చి అత్తయ్య చేతిలోనో, మామయ్య చేతిలోనో పెట్టేవాడివి-అవునా?"

శేషు మాట్లాడేలోగానే పద్మావతమ్మ అక్కడికి వచ్చి, "ఇక్కడ కూర్చున్నావా? నాకు విపరీతంగా తలపోటు వచ్చి పడిందే. వెళ్ళి నీళ్ళు పోసుకుని మడి కట్టుకుని ఆ వంట పని చూద్దూ. మళ్ళీ మీ మామయ్య వచ్చే వేళవుతూంది" అంది.

లక్ష్మి ఇంక కూర్చోక లేచి వెళ్ళింది.

ఆ రోజు రాత్రి శేషుకు సరిగా నిద్ర పట్టింది కాదు. రాత్రి తొమ్మిది గంటలకి వచ్చాడు శ్రీను. తను ఆ సమయంలో ఏ ప్రసక్తి తీసుకురాలేక పోయాడు. మరుసటి రోజున కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని బట్టలు వేసుకుని శ్రీను బయలుదేరుతుంటే ఇంక మనసు ఆగక, "చిన్నా!" అని పిలిచాడు.

శ్రీను ఆగి ఏమిటన్నట్టుగా చూశాడు.

"ఆ కుర్చీ లాక్కుని ఇలా కూర్చో."

కాస్త ఇబ్బందిగానే వచ్చి కూర్చున్నాడు శ్రీను.

ఒక్క క్షణం శ్రీనును పరీక్షగా చూస్తూ ఉండి పోయాడు శేషు. శేషు అలా చూస్తుంటే ఏమిటోలా అనిపించి అధోముఖు డయ్యాడు శ్రీను.

చివరకు శేషు ఇలా అన్నాడు: "కాలూ చెయ్యీ పోగొట్టుకుని ఎందుకూ పనికి రాక అంది రాక నేనుంటే, అన్నీ ఉన్నా ఒక లక్ష్యమన్నది లేక పనికిరాని తిరుగుడు తిరుగుతూ వేళ పట్టున తిండి అయినా తినక నువ్వు ఉంటున్నావు. అమ్మ, నాన్న మన గురించి బెంగ పెట్టుకుని రోజు రోజుకూ ఎలా అయిపో తున్నారో గమనిస్తూ ఏం చెయ్యలేని స్థితిలో లోలోపల మథనపడి పోతూ జడ పదార్థం లాగ పడి ఉంటున్నాను."

"ఇప్పు డేమయిందని?" ఈ ధోరణేమిటో అవగాహన కానట్లుగా అడిగాడు.

"ఏమయిందా? ఏమవుతుందో నీకు తెలియడం లేదు, తెలియదుకూడా. చిత్ర మేమిటంటే; మనం అందరం ఒకే కుటుంబంలో ఒకే చోట ఉంటున్నా, ఎవరికి ఎవరం ఏం కాని వాళ్ళం లాగ బతుకుతున్నామే అనే నా బాధ. నాన్న ఎన్నాళ్ళు చూస్తారని ఆ పొలం వ్యవహారాలు? ఆయన అవస్థ చూస్తూనే నా కెందు కన్నట్టుగా నువ్వు పారిపోవడం ఏం బాగాలేదు. నువ్వు పిసరంత శ్రద్ధ చూపించినా, నాన్న పొంగి పోతారు. నీ అంతట నువ్వు కల్పించుకుంటావని ఎదురు చూశాను ఇన్నాళ్ళూ ఇలా."

"పొలం వెళ్ళడానికి నా కేం అభ్యంతరం లేదు. కాని, నేను చేసినది ఆయనకు నచ్చదుగా? బొత్తిగా అనుమానం మనిషాయె! నేను వెళ్ళినా వెనకాలే వచ్చేస్తాడు. తీరా అక్కడకు వచ్చాక పాలేరు ముందు, కూలీల ముందు నాపై చదువుతాడు అష్టోత్తరం. ధుమధుమ లాడిపోయి రంకె లేస్తాడు— అదేమిటో? వాళ్ళకు చులక నయిపోతానయ్యా అంటే వినిపించు కోడు. అన్నీ స్వయంగా, చూసుకుంటే కాని ఆయనకు తృప్తి ఉండదు. నే నేం చేసేది?"

చీర చెంగుతో తడి చేతులు ఒత్తుకుంటూ వచ్చి, "ఏదయినా ఉద్యోగం చూసుకుంటే సరి" అంది లక్ష్మి.

"రమ్మన్నారు నిన్నూ నన్నూ, అక్కడ దాచి ఉంచారు. అందులో నాకు ఉద్యోగం ఎవడిస్తా డే?" అన్నాడు శ్రీను.

"ఎవ డిస్తా డనుకుంటూ ఊరుకుంటే ఏదీ రాదు."

శేషు కల్పించుకుని, "అబ్బ! నువ్వూరుకుందూ. అది సరే— రేడియో, ఫాన్లకు పోగా మిగిలిన డబ్బు ఏం చేశావు?" అని, అడిగాడు.

ఈ మాటకు కొంచెం చలించాడు. "ఉంది . . . బాంకులో వేసుకున్నాను."

"అంతా వచ్చి అబద్ధం, బావా! బ్రాకెట్‌లో వచ్చింది, బ్రాకెట్ ఆటలోనే పోయి ఉంటుంది ఈ పాటికి" అని లక్ష్మి ఆవేశంతో. రెప్పపాటు కాలం అవాక్కయి పోయి కూర్చుని పోయాడు. తరవాత తమాయించుకుని, "అవును, బ్రాకెట్ ఆటలోనే వచ్చింది. అయితేనేం? నువ్వనేది తరవాత ఆ డబ్బు అందులోనే పోయిందని. అనుకో, నీ ఇష్టం వచ్చినట్లనుకో" అన్నాడు, లక్ష్మిని కొరకొరా చూస్తూ.

ఈ మాటల ఫక్కీకి శేషు నొచ్చుకున్నాడు. "దాని మీద మండి పడకురా, చిన్నా! నువ్వు లేనిపోనిది అనవసరంగా ఈ బ్రాకెట్ ఆట రొంపిలో పడ్డావని నిన్నటినుంచీ అదీ, నేనూ పడుతున్న మనఃక్లేశం ఇంతా అంతా కాదు. అయినా, ఆ జూదంలో నువ్వు పొందే మనశ్శాంతేమిటి? ఆ రూపంలో డబ్బు సంపాదించాలన్న యావ దేనికని?"

"నా కోసమేం కాదు, మన అందరి కోసమని. మనశ్శాంతే అది! వీలా చచ్చుపడి ఒక చోట కూలబడి ఆలోచనల్లోనే గాలి మేడలు కట్టుకోవడం నా చేత కాదు."

కాస్త కఠినంగానే శ్రీను ఈ మాట అనడంతో లక్ష్మికి హృదయం కెలికినట్లయి, "చిన్న బావా! ఏమిటా మాటలు?" అంది వారిస్తూ.

తన నిస్సహాయ స్థితిని శ్రీను ఎత్తి చూపించినది ఇన్నాళ్ళకు ఇదే మొదటి సారి. తను ప్రయోజకుడుగా ఉండి వాణ్ణి నిందిస్తే పడతాడు కాని, తన స్థితి అలా లేదే! వాడి దృష్టిలో తను కొరగానివా డనిపించి వేదన కలిగింది శేషుకు. అయితే, కర్తవ్యం స్ఫురణకు వచ్చినట్లయి—"నా మాట వదిలేయ్, చిన్నా! నా గతి ఇంతే. డబ్బు సంపాదనను ఎవరయినా హర్షిస్తారు. కాని, నువ్వు అవలంబిస్తున్న త్రోవ మంచిది కాదు. ఇది తామరవ్యాధి లాంటిది. ఈ వేళ వందలతో ప్రారంభించినది వేలకు పోయి చివరకు అంతా హరించి వేసి కాని వదిలి పెట్టదు. మన కుటుంబం సుఖ శాంతులలో ఉండాలంటే—ఒరేయ్, చిన్నా! ఈ ఆట నువ్వు మానెయ్యాలిరా. నా మాట విని మానెయ్యరా!" అన్నాడు దీనంగా అభ్యర్థిస్తూ.

"ఇదేనా నువ్వు చెప్ప వచ్చేది!" అంటూ లేచి, "మీ రనుకునేటంత ప్రమాద మేం రాలేదు. అది చెప్పడం, నువ్వేదో కొంప మునిగి పోయినట్లు బుర్ర పాడు చేసుకోవడం బాగుంది! అంత అవసరం ఏమీ లేదు. ఇందుకా ఈ ఉపోద్ఘాతమంతా? నే నంత ఒళ్ళు తెలియకుండా ఏం ఆడటం లేదు కాని, ఊరికే బాధపడి పోకండి" అనేసి నిష్క్రమించాడు శ్రీను.

శేషు, లక్ష్మి ఒకళ్ళ నొకళ్ళు ఇంచుమించు మాట పడిపోయిన వాళ్ళలా చూసుకుంటూ ఉండిపోయారు.

* * *

మాధ్యాహ్నిక భోజనా లయ్యాయి అందరివి, ఒక్క శ్రీనుది తప్ప. వెంకట్రామయ్యగారి కప్పుడే టీ వేళకూడా అయింది. కునుకు తీసిలేచాక పద్మావతమ్మ తెచ్చి ఇచ్చిన చెంబుడు మంచినీళ్ళు తాగి, చెంబు ఆవిడ చేతి కిచ్చి వేస్తూ, "చిన్నాయన వచ్చారా?" అని అడిగారు పంచె గోచీ సరి చేసుకుంటూ.

"రాలేదు" అని మాత్రం అంది.

ఆమె ముందు, ఆయన వెనక గది బయటకు వచ్చారు.

వెంకట్రామయ్యగారు శేషుకి ఎదురుగా స్తంభానికి ఆనుకుని కూర్చుంటూ, "ఏమైనా ఎంగిలి పడ్డావా, లేదా? ఇంకా ఆ ముద్దుల కొడుకు వస్తాడనుకుంటూనే కళ్ళలో ప్రాణాలు నిలుపుకుని ఉపవాసం చేస్తున్నావా?" అని అడిగారు పద్మావతమ్మను.

"తిన్నాను లెండి" అంటూ తనూ చతికిలబడింది.

"లేదు, మామయ్యా, అబద్ధం. నేను ఎంత చెప్పినా అత్తయ్య వినిపించుకోక అలాగే కూర్చుంది" అంది లక్ష్మి, టీ గ్లాసు అందించి. రెండవ గ్లాసు శేషుకు ఇచ్చి తిరిగి లోపలకు వెళ్ళింది.

"నీ కేమన్నా వెర్రెత్తిం దేమిటే?! నిత్యం చచ్చే వాడికి ఏడ్చే వాళ్ళెవరని! అందులోనూ వాడికోసమని కడుపు మాడ్చుకోవడ మంత బుద్ధి తక్కువ మరొకటి లేదు."

"మీ రయితే అన్నీ చంపుకుని ఉండగలరేమో కాని! ఎంత చెడ్డవాడయినా వాడూ నా కొడుకే. నా కర్మ ఇలా కాలి పెడదారిని పట్టి ఏడిపిస్తున్నాడు" అంటూంటే అశ్రుపూరితా లయాయి ఆమె కళ్ళు.

"ఏడవకే, ఏడవకు. . . నువ్వూ, నేనూ అహర్నిశలూ ఏడుస్తున్నా మని ఏ పాటి జ్ఞాన మున్నా, ఏ నాడో తనను తను సరిదిద్దుకునే వాడు. వాడు మూర్ఖుడే! కాకపోతే ఒక సారంటే అనుకోవచ్చు—అప్పుడే తఫతఫాలుగా ఆరు వేలు బూడిదలో పోస్తాడా! వెళ్ళు, వెళ్ళి ఇన్ని మెతుకులు పయించినా, పయించక పోయినా కతుకు. వాడు వచ్చే వేళ దాటింది, ఇంక రాత్రికి కాని రాడు" అన్నారు.

"అన్నం తింటావా, అత్తయ్యా? ఈ టీ మూత పెట్టనా?" అడిగింది లక్ష్మి.

"వద్దులే, టీ ఇయ్యి. ఒక్క క్షణం ఆగి తింటానులే" అంటూ టీ గ్లాసు అందుకుంది పద్మావతమ్మ.

లక్ష్మి కూడా ఆవిడకు పక్కనే కూర్చుని టీ తాగుతూంది.

వెంకట్రామయ్యగారు మండిపాటుతో— "వెధవ భాగవతాలూ, నువ్వూనూ — ముందే ఏడవకపోయూవా వాడికోసం నిరీక్షిస్తూ కూర్చుంటావన్నది?" అన్నారు.

"ఈ వేళ కొత్తేముంది, మామయ్యా? రోజా అత్తయ్య చిన్న బావ వచ్చాకేగా తింటూంట" అంది లక్ష్మి.

"ఉహూఁ. ఈ ఇంట్లో వ్యవహారం ఏమీ సరిగాలేదు. రోజురోజుకూ సర్వ విధాల దిగతీతగానే ఉంది. ఎవళ్ళ అఘోరింపు వాళ్ళది. పొంతన లేకుండా తగలడుతూంది. రాను రాను నా బుర్ర పనిచెయ్యడంకూడా మానేస్తూంది. ఛీ ఛీ! ఇంకా ఈ సంసారాన్ని పట్టుకునివేళ్ళాడ్డం నాదే అవివేకం. మీకు తోచినట్లు చెయ్యండి. నేను మంచి రోజు చూసుకుని సన్యాసం పుచ్చుకుంటాను" అన్నారు, గ్లాసులో మిగిలిన టీ ఒక గుక్కలో మింగేసి, ముక్కుపొడుం పట్టు పీల్చి.

"ఏమిటా బెదిరింపూ? నా పన్నెండో ఏట కాపురానికి వచ్చిన నాటి నుంచీ చూస్తూనే ఉన్నాను మీ వరస—మాటాడితే సన్యాసమో, సన్యాసమో అంటూనే వచ్చారు. ఇదిగో, ఇప్పుడు నా నెత్తి మీద ఏభయ్, మీకు అరవై. వెళ్ళిపోవడం— అదేమన్నా ప్రజ్ఞ అనుకుంటున్నారా ఏమిటి? ఏకంగానే ఇంక వెళ్ళడం—ఒకరు ముందు, మరొకరు వెనక. ఈ కబుర్లన్నీ విడిచిపెట్టి, పోనీ ఏదో సంబంధం చూసి ఆ చిన్నాడికి పెళ్ళయినా చేస్తే ఏమైనా బాగుపడతాడేమో, ఆ ఆలోచన చెయ్యరాదూ?" అంటూ చేతులు తిప్పుతూ అంది పద్మావతమ్మ.

"వాడికి, ఆ జులాయి వెధవకి పెళ్ళా! ఎవరయినా నవ్విపోతారు. నీ కేమన్నా మతి ఉండే మాటాడుతున్నావా అని? నువ్వు పెళ్ళి చెయ్యాలనుకున్నా— వాడికి పిల్లనెవరిస్తారే— నీ అవివేకం మండిపోనూ!"

"నాకు అలాగే మంటలేద్దురుగాని, ఊరుకోండి. ఊరికే ఊరంత నోరు చేసుకుని అరవకండి, మీకు పుణ్యముంటుంది" అంటూ మాడిపోయిన మొహంతో పద్మావతమ్మ లేచి అక్కడ ఉండకూడ దన్నట్లుగా మరీ పెరట్లోకి వెళ్ళిపోయింది.

"అవున్రా నేను తప్పేమన్నానని? ఆ ఆకతాయి వెధవకి దాని సుఖం కోరుకునే వాళ్ళెవరయినా చూసి చూసి పిల్లనిస్తారా? కావాలని బక్క పేగుతో మాడి నాపై రుసరుస లాడుతుం దేమిటి పైగా? కనాకష్టపు బ్రతుకు అయిపోతూంది నాది ఈ ఇంట్లో. నా కిక సన్యాసమే శరణ్యం" అంటూ లేచి దండెంమీద అంగవస్త్రం తీసి విదిలించి భుజం మీద వేసుకుని ఆ కోపంతో చెప్పులు తొడుక్కోవడంకూడా మానేసి పొలంకేసి వెళ్ళిపోయారు.

శేషు కళ్ళు శూన్యంలోకి ఎప్పటి లాగానే చూస్తూ ఉన్నాయి. ఇక్కడ ఇంత క్రితం జరిగిన సంభాషణకు కేవలం శ్రోతగా మాత్రమే ఉండిపోయాడు. ఆ సంభాషణ అతనిని ఎంతవరకూ కదిలించిందో అన్నది కూడా లక్ష్మి అంచనాకు అందని దయింది.

ఈ మధ్య మరీ ఈ ఇంట్లో ప్రతి రోజూ ఇటువంటి కీచులాట ఏదో జరుగుతూనే ఉంది.

తల్లి శ్రీనుకు పెళ్ళిచెయ్య మనడం, తండ్రి పిల్ల నెవరిస్తా రనడం శేషును యోచనలోకి తీసుకు వెళ్ళింది. అసలు కొన్నాళ్ళుగా తీవ్రంగా ఆలోచిస్తూనే ఉన్నాడు. ఈ వేళ తల్లి చేసిన సూచన అతని మనసులో ఉన్న దాన్ని బలపరిచినట్లయింది. నాన్న అన్నట్లు శ్రీను మరీ మూర్ఖుడులా తయారయాడు. ఏ క్షణంలో బాంబు పేల్చినట్లు నా కింత డబ్బు కావాలంటే గొడవ చేస్తాడో అని అందరూ బిక్కు బిక్కుమని ఉండే స్థితి వచ్చింది. నాన్న ఇవ్వనంటూ రాద్ధాంతం చేసినా ఏం అఘాయిత్యం చేసిపోతాడో అని అడిగినప్పుడల్లా తనే నచ్చ చెప్పి ఇప్పించాడు. నా వాటా పొలం ఉందిగా, ఎందుకు డబ్బివ్వవూ అంటూ ఎదురు తిరిగాడు కూడా ఆఖరుసారి. నీ వాటాకి మూడెకరాలలో ఎకరం వస్తుంది. అలాగే పంచేసుకుందాం. కరణంగారిని తీసుకువస్తా నంటూ గోచీ బిగించి సన్నద్ధు లయూరు కూడా నాన్న. దానితో తనూ ఆవేశానికి లోనయి నా వాటా కూడా చిన్నదే, కావలిస్తే ఆ రెండెకరాలూ మా చేత రాయించుకుని వాడి కా డబ్బు ఇవ్వండి అనేశాడు. నాన్న షాక్ తగిలినట్లయిపోయారు.

"నువ్వు కాలూ,చెయ్యీ లేనివాడివిరా! ఆవేశానికి లోనయి ఆ దౌర్భాగ్యుడు చేసే అప్రతిష్ఠపు పనికి తందాన తాన అంటే రేపు ప్రొద్దున్న నీకు అన్నం ఎవరు పెడతార్రా, నాయనా! నీ మంచి తనానికి, వాడి చపలత్వానికి రెండింటికీ మాకు మిగులుతున్నవి కన్నీళ్ళే. మీ కెవ్వరికీ ఎకరాలు అక్కర్లేనప్పుడు అలాగే కానివ్వండి" అంటూ కన్నీటిని వేలుతో తీసి నేలపై విదిల్చి, కొబ్బరికాయ అమ్మగా వచ్చిన డబ్బంతా కట్టలు తెచ్చి శ్రీను చేతిలో పెట్టారు. చేసిన ఋణం తీర్చలేకపోయారు. శ్రీను ఇలాగే కొనసాగిస్తే మనకు చిప్ప చేతిలోకి వస్తుందంటూ నాన్న భయపడేదాని లోనూ సత్యం లేకపోలేదు.

తను ఎలాగూ పెళ్ళికి నోచుకోలేదు. లక్ష్మిని తను పెళ్ళి చేసుకోవడాన్ని లోకమూ మెచ్చదు, తన అంతరాత్మ అంగీకరించదు. శ్రీను ఇప్పటి పరిస్థితి చూసి ఏ లేనివాడయినా కూడా నాన్న అన్నట్లు పిల్ల నివ్వడానికి ముందుకు రారు. శ్రీనుకూ, లక్ష్మికీ ఎందుకు పెళ్ళి జరగకూడదూ అన్న ఆలోచన కొద్ది రోజులుగా శేషు బుర్రలో ప్రవేశించింది. శ్రీను తనకన్న రెండేళ్ళు చిన్న, లక్ష్మికన్న రెండేళ్ళు పెద్ద. వరహీనమేం కాదు. మరి లక్ష్మి ఒప్పుకుంటుందా?

లక్ష్మికేసి చూశాడు. పొడుగాటి జడ కొసలను వేలికి మెలి తిప్పుకుంటూ నేలచూపులు చూస్తూ కూర్చుని ఉంది.

"లక్ష్మీ!" పిలిచాడు ఆప్యాయంగా.

"ఊఁ." తల ఎత్తి చూసింది.

అమాయకత్వం కనిపించింది ఆమెలో. ఆమె పెళ్ళికూతురుగా ఊహాలో నిలిచింది. తక్షణమే బలిపీఠానికి పంపబడే బలి పశువులా కనిపించినట్లయి నఖశిఖ పర్యంతం కంపించిపోయాడు.

"ఏమిటి, బావా?" అడిగింది, అతను మాట్లాడకపోయేసరికి.

"ఈ విపత్కర పరిస్థితి సానుకూలం అవాలంటే..." ఆగాడు.

"చెప్పు, బావా! ఆగావేం?" అడిగింది ఆదుర్దాగా.

"పరిష్కారం నువ్వే చూపాలి, లక్ష్మీ...

చురుకుగా చూస్తూ, "అంటే?" అని అడిగింది.

మనస్సును చిక్కబెట్టుకుని, "నా ఎదుటే ఉండాలనే నీ కోరిక నెరవేరుతుంది, నువ్వూ సుఖంగా ఉంటున్నావన్న తృప్తి నాకు ఉంటుంది. మన కుటుంబం యావత్తూ ఈ విపత్తునుంచి బయటపడాలంటే నువ్వు త్యాగం చెయ్యక తప్పదు, లక్ష్మీ!" అన్నాడు.

నిరుత్తరురా లయింది. అంతేకాదు, అతను చెప్పబోయే దేదో అర్థమయినట్లు అయి బిర్ర బిగుసుకు పోయినట్లు బొమ్మలా ఉండిపోయింది.

శేషుకు ఆమె అంటున్నట్లుగానే అనిపించింది. 'తుమ్మచెట్టు నీడకు పంపుతున్నావా? ముళ్ళు గుచ్చుకుంటాయి నాకు, బావా! రక్తం చిందుతుంది.' గతుక్కుమన్నాడు. శ్రీను విషయంలో మొదటినుంచీ తను చేసిన ఏ పనీ రాణించింది కాదు. "వాడు చదవను మొర్రో, వ్యవసాయం చేస్తానంటే ఎందుకు పోరుతావు, నాన్నా! ఇద్దరం చదువులు చదివి ఉద్యోగాలు చేస్తే ఇక్కడ ఈ పొలంపుట్రా చూసేవాళ్ళెవరు?" అంటూ వాడినే సమర్థించాడు ఆ నాడు. వాడా వ్యవసాయానికీ పనికి రాక బెడిసికొట్టింది. క్రాకెట్ ఆడటానికని తెలిసి ఉండీ కూడా వాడడిగిన డబ్బు ఇప్పిస్తూనే నెత్తికెక్కించుకున్నాడు. అప్పటికి వాడు చేసిన అప్పులు తీరిస్తే మారతాడని ఆశించాడు. అదీ జరగలేదు. ఇప్పుడు తన లక్ష్మి జీవితాన్ని పణంగా పెడుతున్నాడు. ఇదీ తను ఆశించినట్లుగా జరక్కపోతేనో? బుర్ర ఖరాబయింది. ఆ ఆలోచనను బలవంతం మీద పెట్టివేసుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తూ, "నేను ఇలాగే బ్రతకాలంటే ఛిన్న నీడలోనే బ్రతకవలసిన వాణ్ణి కదా? ఇంక ఏ పరాయి పిల్లనో తీసుకొచ్చి చేస్తే నా కీ తిండికూడా దక్కదేమో! నువ్వే నా తమ్ముడికి భార్యవయితే నేనూ సుఖపడే వాణ్ణి అవుతాను. ఆలోచించు, లక్ష్మీ!" అన్నాడు దీనాతిదీనంగా.

శ్రీనుకు తను భార్య కావలసిన పరిస్థితులు వస్తాయన్నది లక్ష్మి కలలోనైనా ఊహించనిది కనక ఆమె హృదయం ఈ మాటలకు పలచని ఆకులా అల్లల్లాడిపోయింది. అస లా మాట వినడమే తడవు ఒళ్ళంతా చికాకుతో కంపర మెత్తినట్లయిపోయింది.

"భర్తగా నాలో నిలుపుకుని ఆరాధిస్తున్నది నిన్ను, బావా! నేను నీ కేం అన్యాయం చేశానని నన్ను నెట్టి మేసే ఆ పశువుకు ఊడిగం చెయ్యమంటావు, బావా? నిన్ను నువ్వు ఎందు కిలా వంచన చేసుకుంటావు? వద్దు, బావా! నే నా మూడు ముళ్ళూ వేయించుకునే దాకా బతకను, బావా!" అంటూ గొల్లుమంది.

శేషు ఆమె స్థితికి బేజా రెత్తిపోయి, "లక్ష్మీ! లక్ష్మీ!" అంటూ పిలిచాడు.

లక్ష్మి కంటికి మంటికి ఏకధారగా ఏడుస్తూ, "పెళ్ళి చేస్తే. . . అందునా నన్ను ఇచ్చి. . . అయ్యయ్యో! వెర్రి ఆలోచన అది, బావా! చిన్న బావను పుటం వేసినా మారడు, బావా! ఇది ముమ్మాటికీ నిజం. నీ మంచితనాన్ని అండగా చేసుకుని కల్లు తాగి నిప్పు తొక్కిన కోతిలా చిందులు వేస్తున్న వాడు శ్రీను. . . పెళ్ళాన్ని కాగానే యోగ్యుడు, బుద్ధిమంతుడు అయిపోతాడా? కల్లమాట" అంటూ ఆ ఏడుపులోనే పిచ్చిగా నవ్వింది.

శేషుకు నోట మాట రాలేదు. లక్ష్మిని ఎలా ఊరడించాలోకూడా తెలియని స్థితిలో ఉండిపోయాడు. 'చిన్న బావది రాతి గుండె. ఆ గుండెకి తల్లి, తండ్రి, అన్న, ఆత్మీయులు అన్న విచక్షణ ఉండదు. తను సుఖంగా బతకడం కోసం మిమ్మల్నందరినీ గంగలో ముంచటానికి కూడా వెనకాడడు.' లక్ష్మి శ్రీనుపై అభిప్రాయం చెప్తుతూ ఒకప్పుడు వెలువరిచిన మాటలు ఇప్పుడు అంటు

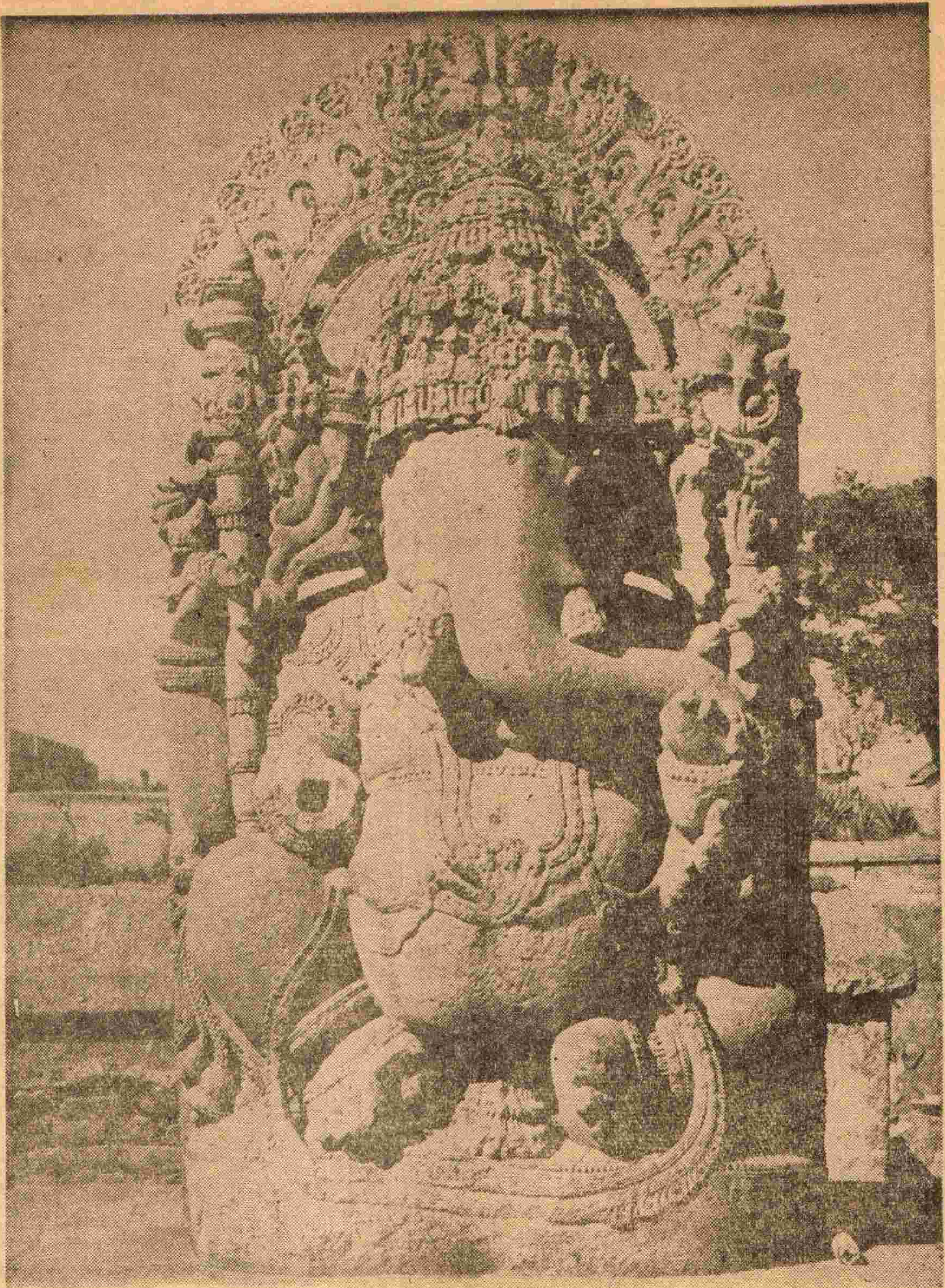

స్థాపత్యగణపతి

ఫోటో— పి. వి. చంద్రశేఖర్ (గుడియాత్తం)

న్నట్లుగా చెవులలో గింగురు మంటు న్నాయి శేషుకి.

గుండెను కఠిన పరుచుకోవడానికి యత్నించాడు. "వికాసం వచ్చినా, విధ్వంసం అయినా దీని తోటే జరగాలి. అమ్మ చెప్పినట్లు పెళ్ళి మార్పు తీసుకు వచ్చే అవకాశం నూటికి తొంభై పాళ్ళుంది, లక్ష్మీ!"

"ఉందనుకుంటే నే నా గొంతుకకు ఉరిత్రాడు వేయించుకునేదాన్ని. ప్రయోగాలు చెయ్యాలనుకుంటే ఎవరో ఒకరు పిల్ల నివ్వక పోరు, తెచ్చి చెయ్యండి" అంది, ఎర్రగా అయిపోయిన కనుకొలకుల్లోని నీటిని చేతితో తొలగించుకుంటూ.

శేషు కొంచెం కోపంగా మొదలు పెట్టాడు. "నువ్వు కాదంటే ఆ పనే చెయ్యాలి. . . ఆ తరవాత నువ్వూ, నేనూ కట్ట కట్టుకుని ఏ గోదావరి లోనో ఉరకాలి. ఊరికే ఆవేశపడిపోక నా మాటకు కాస్త విలువ నువ్వయినా ఇచ్చి ఆలోచించు, లక్ష్మీ!" అన్నాడు అనునయంగా.

"నేను చెప్పవలసింది చెప్పాను. ఇంక నా ఆలోచన ఏముందీ? వలచి వలపించుకున్నవాడే తన చేతులతోనే ఇంకొకరికి అప్పగించడానికి ఉబలాట పడిపోతుంటే! అలాగే కానియ్యి" అనేసి ఇంక అక్కడ కూర్చోలేక పమిట కొస నోటికి అడ్డు పెట్టుకుని నడవలోకి వెళ్ళేసరికి అక్కడ శిలా ప్రతిమలా నిలుచుని ఉన్న పద్మావతమ్మను చూడటంతోనే దుఃఖం ఆగక, " అత్తయ్యా ! " అంటూ ఆమె గుండెలపై వాలి వల వలా ఏడ్చింది లక్ష్మి.

(సశేషం)